

OBSAH

ŠTÚDIE

Mária Čikešová

Univerzity za osvetu 4

Tomáš Filčák

Prehľad absolventov slovenských vysokých škôl za školský rok
2018/2019 10

František Blanár

Rigorózne skúšky na slovenských vysokých školách: teoreticko-právny
rámeč a štatistiky 19

Mária Čikešová

Aplikácia Bolonského procesu v Slovenskej republike (3. časť) 34

INFORMÁCIE

Digitálne vzdelávanie v európskych školách 49

CONTENTS

THEORETICAL ARTICLES

Mária Čikešová

Universities for Enlightenment 4

Tomáš Filčák

Overview of graduates of Slovak universities in the school year
2018/2019 10

František Blanár

Rigorous examinations at Slovak universities: theoretical-legal frame-
work and statistics 19

Mária Čikešová

Application of the Bologna Process in the Slovak Republic (Part 3) 34

INFORMATIVE ARTICLES

Digital Education at School in Europe 49

Milé čitateľky, milí čitatelia,

vstupujeme do 31. ročníka časopisu ACADEMIA. Vstup do novej dekády je vo výraznej miere, ako nakoniec takmer všetky oblasti nášho života, poznačený svetovou pandémiou vírusu COVID-19. Otvárajú sa pred nami nové otázky a výzvy aj v oblasti vzdelávania, ktoré reflektujú obmedzenia pohybu a zhromažďovania sa prakticky na celosvetovej úrovni. Je to čas, kedy okrem osobnej zodpovednosti každého jednotlivca preveruje sa aj naša pripravenosť v oblasti digitálnych zručností a schopnosť využívať možnosti aktuálnych e-learningových metód a prostriedkov, ktorých implementácia často nemusí byť vôbec o horibilných finančných prostriedkoch, ako skôr o schopnosti a ochote reagovať na dynamicky sa meniacu situáciu. Pevne veríme, že aj ACADEMIA pomôže pri vytvorení priestoru pre komunikáciu potencionálnych riešení novovzniknutej situácie, ktorá sa dotkla v konečnom dôsledku aj vysokoškolského vzdelávania. Zverejňovanie dobrých príkladov z praxe a vedenie diskusie na odbornej úrovni, to je tá správna cesta k skvalitňovaniu vzdelávania aj v týchto komplikovaných podmienkach.

Veríme, že obsah časopisu ACADEMIA bude pre vás aj v tomto aktuálnom ročníku podnetný a privítame pri tvorbe jeho obsahu aj vašu participáciu. Časopis aj naďalej zverejňujeme v plnom rozsahu na stránkach CVTI SR.

Želáme príjemné čítanie

Mgr. František Blanár
zodpovedný redaktor

Univerzity za osvetu

Abstrakt

Prezidenti rektorských konferencií Česka, Poľska, Slovenska, Slovinska, Chorvátska, Srbska, Rakúska, Nemecka, Švajčiarska a Talianska podpísali v roku 2018 spoločnú deklaráciu Univerzity za osvetu (Universities for Enlightenment, U4E). Cieľom bolo založiť platformu, ktorá bude rozvíjať princípy akademickej slobody a integrity výskumu a výučby, inštitucionálnej autonómie, participatívneho riadenia vysokých škôl a verejnej zodpovednosti za vysokoškolské vzdelávanie. Tieto princípy majú byť podľa signatárov deklarácie kľúčové pre fungovanie a rozvoj vysokých škôl. U4E zároveň potvrdila dôležitosť Magny Charty Universitatum. Príspevok informuje o ďalších krokoch U4E, ako aj o súčasnej situácii v oblasti inštitucionálnej autonómie a akademických slobodách v participujúcich štátoch. Predstaví niektoré nástroje, ktoré majú ambície merať alebo porovnávať inštitucionálnu autonómiu a akademické slobody a podporovať ich ďalší rozvoj.

Kľúčové slová

Univerzity za osvetu, inštitucionálna autonómia, akademické slobody.

Abstract

In 2018, the Presidents of the Rectors' Conferences of the Czech Republic, Poland, Slovakia, Slovenia, Croatia, Serbia, Austria, Germany, Switzerland and Italy signed a joint declaration Universities for Enlightenment (U4E) in order to establish a platform that will develop the principles of academic freedom and the integrity of research and teaching, institutional autonomy, participatory governance of universities and public accountability for higher education. According to the signatories of the Declaration, these principles are to be crucial for the functioning and development of higher education institutions. U4E also confirmed the importance of the Magna Charta Universitatum. The paper informs about the next steps

of U4E, as well as about current developments in the institutional autonomy and academic freedoms in participating countries. It will present some instruments that have the ambition to measure or compare institutional autonomy and academic freedoms and support their further development.

Keywords

Universities for Enlightenment, institutional autonomy, academic freedoms.

V roku 2018 podpísali rektorské konferencie Česka, Poľska, Slovenska, Slovinska, Chorvátska, Srbska, Rakúska, Nemecka, Švajčiarska a Talianska spoločnú deklaráciu Univerzity za osvetu (Universities for Enlightenment, U4E). Cieľom bolo založiť platformu, ktorá bude rozvíjať princípy akademickej slobody a integrity výskumu a výučby, inštitucionálnej autonómie, participatívneho riadenia vysokých škôl a verejnej zodpovednosti za vysokoškolské vzdelávanie. Tieto princípy majú byť podľa signatárov deklarácie pre fungovanie a rozvoj vysokých škôl kľúčové a zároveň potvrdzujú dôležitosť Magny Charty Universitatum. Plné znenie vyhlásenia bolo zverejnené na webovom sídle Slovenskej rektorskej konferencie (SRK), vtedajší prezident Marek Šmid v tom čase deklaráciu podpísal.

Začiatkom tohto roka sa opäť konalo vo Viedni druhé zasadnutie platformy *Univerzity za osvetu* na pozvanie Rakúskej rektorskej konferencie (UNIKO). Je dôležité oboznámiť slovenskú akademickú obec s touto aktivitou, ktorá má prínos aj pre naše vysokoškolské *milieu*. Zároveň informovať o súčasnej situácii v oblasti inštitucionálnej autonómie a akademických slobodách a nástrojoch, ktoré majú ambície ich merať alebo porovnávať a podporovať ich rozvoj v širšom rámci. Partneri platformy U4E sa zhodli na potrebe spolupracovať a rozvíjať ciele deklarované v roku 2018. Ako však ukázala vzájomná diskusia, nielen predstavy o naplnení cieľov sú rozdielne, ale aj problémy, ktoré nás trápia. Hoci chceme podporovať inštitucionálnu autonómiu a akademické slobody, máme o nich rozdielne predstavy.

Pre ďalší vývoj platformy U4E je dôležité poznať rozsah autonómie, ktorou vysoké školy v daných štátoch disponujú. Na tento účel môže byť použitý online nástroj, ktorý vyvinula a spravuje Európska asociácia univerzít (EUA) *Autonomy scorecard*. V *tabuľke 1* sú uvedené vysokoškolské sektory štátov zapojených

do platformy U4E a ich konečné skóre v roku 2016. EUA samostatne analyzovala štyri oblasti autonómie podľa vlastných kritérií. Metodika nástroja je podrobne opísaná spoločne s online nástrojom na webovom sídle www.university-autonomy.eu/.

Tabuľka 1 Poradie vybraných vysokoškolských sektorov v hodnotených oblastiach *Autonomy scorecard* (najlepšie skóre je vyznačené tučným písmom a najhoršie kurzívou)

Štát	Autonómia			
	organizačná	finančná	personálna	akademická
<i>Chorvátsko</i>	18	15	29	21
Nemecko (Brandenbursko)	21	25	20	8
<i>Nemecko</i> (Hesensko)	10	29	15	6
Nemecko (Severné Porýnie-Vestfálsko)	14	26	15	6
Poľsko	15	21	9	14
Rakúsko	8	17	12	12
<i>Slovensko</i>	28	7	19	18
<i>Slovinsko</i>	16	18	24	25
Srbsko	26	23	20	23
Švajčiarsko	24	12	4	12
Taliansko	16	7	24	18

Zdroj: EUA (údaje za Česko absentujú).

Metodika EUA ukazuje výrazné rozdiely medzi zapojenými štátmi. Napríklad v akademickej autonómii je rozsah poradia od 6. miesta (Nemecko) po 25. miesto (Slovinsko). Vo finančnej autonómii mali najlepšie skóre Slovensko a Taliansko (7. miesto). Najvyššiu organizačnú autonómiu majú rakúske vysoké školy a personálnu autonómiu zas švajčiarske. Rôzna situácia v zapojených sektoroch má tak zákonite vplyv na rozdielne predstavy o prioritách U4E.

U4E poukázali na viaceré aktuálne problémy, ktorým čelí akademické *milieu* a súvisia s autonómiou a akademickými slobodami. Bolo zrejmé, že vysokoškolské sektory bývalých socialistických štátov skôr trápili problémy s akademickou integritou, ako aj nízka miera organizačnej a personálnej autonómie, západných partnerov skôr dezinformácie a radikálna propaganda. Konkrétne v Chorvátsku

a Slovinsku vlády obchádzajú rektorov a rokujú o personálnej agende s odborármi, čím však možno aj zámerne oslabujú pozíciu vedenia univerzít. V Chorvátsku bola v decembri 2018 podpísaná vyššia kolektívna dohoda upravujúca podiel pracovného zaťaženia akademikov. Túto dohodu však neakceptovali vedenia všetkých univerzít alebo fakúlt (ak majú právnu subjektivitu). Rektori a dekáni argumentovali, že sa na rokovaníach nezúčastnili a s jej konečným znením nesúhlasili. V Slovinsku mala zas vláda rokovať o novom zákone o financovaní výskumu s odborármi a nie rektormi. V Srbsku zamestnávali verejný život otázky narušenia akademickej integrity a ňou motivovaná konfrontácia medzi univerzitou a politikmi a im naklonenými médiami. Podobnú skúsenosť máme aj na Slovensku a v Česku. Naopak, pozitívnym príkladom v regióne strednej Európy je trochu nečakane Poľsko, kde nový zákon o vysokých školách a vede z 20. júla 2018 posilnil ich autonómiu s čím rektori vyjadrili spokojnosť. Švajčiarsko, Nemecko a Rakúsko považujú za najväčšiu výzvu, ktorým akadémia čelí, šírenie dezinformácií, hoaxov a radikálnej propagandy, ktoré sa však v nejakej miere prejavili vo všetkých štátoch.

U4E sa zhodla na potrebe aktívnych krokov proti akémukoľvek spochybňovaniu pravdy. Univerzity sa musia usilovať o aktívnu obnovu dôvery verejnosti, keďže ich poslaním ako inštitúcií je hľadať pravdu v duchu Humboldtovho ideologického modelu univerzitného vzdelávania. U4E bude preto podporovať univerzity, aby sa opäť stali inštitúciami, ktorým ľudia budú veriť. Jedným zo spôsobov, ako podporovať tento cieľ, je aj výchova mladých ľudí ku kritickému mysleniu a v duchu demokratických hodnôt a humanizmu. Slovenská rektorská konferencia sa spolu s U4E a s Európskou asociáciou univerzít, ako aj ďalšími rektorskými konferenciami, zapojili do kampane na podporu účasti vo voľbách do Európskeho parlamentu. Účasť aj mladých ľudí bola síce na Slovensku vyššia oproti predchádzajúcim voľbám, ale stále nedostatočná. Ako ukázala analýza, jedným z dôvodov bola stále nedostatočná výchova k občianskej angažovanosti v školách všeobecne (Gyarfášová, Oľga. Slovensko a voľby do Európskeho parlamentu 2019: Zaostrené na mladých. EUROPOLICY, Praha: Heinrich-Böll-Stiftung, 2019). Je preto pozitívne, že na slovenských univerzitách pôsobia aktívne skupiny študentov a pedagógov, ktorí sa snažia v tomto priestore etablovať. Napríklad na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici *Central European Security Alliance* organizovala akadémiu *Youngsters in Europe – Yes 2019*, Bratislava Policy Institute spolu s Fakultou politických vied a medzinárodných vzťahov a Hans Seidel Stiftung zorganizovali konferenciu *Focusing on freedom to discuss academic freedom in Slovak environment*, ktorej súčasťou bol okrúhly stôl v spolupráci so slovenskou

sekciiou *Scholars at a Risk Slovakia*. Na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave začala už skôr pôsobiť skupina, ktorá na sociálnych sieťach bojuje proti dezinformáciám.

Inšpiratívnym príkladom je práve prebiehajúca nemecká celonárodná kampaň pri príležitosti 70. výročia prijatia ústavy, ktorej § 5 zaručuje slobodu prejavu a tlače, ako aj slobodu vedy (<https://wissenschaftsfreiheit.de/>). Plánovaná *Dlhá noc výskumníkov 2020* sa mala venovať dezinformáciám verzus faktom, ale pre šírenie vírusu COVID-19 aj v Nemecku, bolo podujatie preložené na rok 2021 (www.langenachtderwissenschaften.de/).

Diskusia o akademických slobodách sa dotkla aj podpory zahraničných akademikov, ktorí sú vo svojej krajine ohrozovaní a ochranu im poskytuje napríklad mimovládne združenie *Scholars at a Risk* s pobočkami vo viacerých štátoch. Existujú však aj priame možnosti pomoci štipendiami priamo z univerzít alebo vlád. V tejto oblasti sú skôr aktívnejší naši partneri v Nemecku, Rakúsku a vo Švajčiarsku. Netreba pritom opomínať, že táto podpora je prínosom nielen pre prichádzajúceho akademika, ale aj pre univerzitu, ktorá ho prijme.

Zámer platformy U4E monitorovať porušovanie akademických slobôd a autonómie vo svete bol hodnotený ako zaujímavý, ale v kontexte už existujúcich nástrojov, ako zbytočný. Dnes sa sledovanej problematike venuje už spomínaná *Autonomy scorecard*, či nemecký projekt indexu akademickkej slobody *Academic freedom index* Global Public Policy Institute (GPPI), (www.gppi.net/project/assessing-academic-freedom-worldwide), ako aj rozbiehajúci sa projekt *Magna Charta Observatory living values project* (<http://www.magna-charta.org/activities-and-projects/living-values-project>). Pozitívnym pokračovaním projektu indexu akademickkej slobody je zámer dostať uvedené kritérium aj do svetových rebríčkov, čo by posilnilo postavenie väčšiny európskych univerzít.

Okrem toho sa v júni 2019 na pôde Rady Európy konalo aj svetové fórum o akademickkej slobode, inštitucionálnej autonómii a budúcnosti demokracie. Na záver prijali účastníci deklaráciu, v ktorej okrem iného odporúčali vysokým školám a ich vedeniam „zvyšovať informovanosť členov akademickkej obce o dôležitosti akademickkej slobody a inštitucionálnej autonómie, ako aj o kľúčovej úlohe vysokoškolského vzdelávania pre demokraciu“ a tiež „skúmať úlohu a význam akademickkej slobody a inštitucionálnej autonómie v rámci svojich príslušných inštitúcií a systémov a kroky potrebné na ich ochranu v stále viac polarizovanej a rozdelennej verejnej sfére“. Ostatné odporúčanie, s ktorým sa stotožňuje

aj U4E, hovorí o pristúpení a dodržiavaní záväzkov voči Magne Charte Univerzítatum (*Global Forum on Academic Freedom, Institutional Autonomy and the Future of Democracy, Declaration, June 21, 2019*).

Na záver preto jedno odporúčanie pre osemnásť vysokých škôl v Slovenskej republike, ktoré doteraz nepristúpili k Magne Charte Univerzítatum, aby zvažili jej podpísanie. V prípade záujmu si môžu poslať prihlášku do 5. mája 2020 (www.magna-charta.org).

Zatiaľ je ešte príliš skoro hodnotiť platformu U4E, signatárske rektorské konferencie majú snahu podporiť túto tému a formu spolupráce a sú ochotné dohodnúť sa na konkrétnych a zmysluplných aktivitách, ktoré by rozvíjali inštitucionálnu autonómiu a akademickú slobodu a mali pridanú hodnotu. Netreba zabudnúť ani na aspekt vzájomnej pomoci v krízových situáciách. Platforma však bude mať v našom regióne svoju váhu, len ak do nej vstúpia aj naši partneri z Maďarska a Ukrajiny. Ich vstupu sme otvorení.

Literatúra

Global Forum on Academic Freedom, institutional Autonomy and the Future of Democracy. Declaration, June 21, 2019.

GYARFÁŠOVÁ, Oľga. Slovensko a voľby do Európskeho parlamentu 2019: Zaostréné na mladých. EUROPOLICY, Praha: Heinrich-Böll-Stiftung, 2019.

Universities for Enlightenment, Vienna, 13 December 2018.

www.university-autonomy.eu

Mgr. Mária Čikešová
Slovenská rektorská konferencia
srk@srk.sk

Prehľad absolventov slovenských vysokých škôl za školský rok 2018/2019

Abstrakt

Cieľom príspevku je popísať štatistické údaje o absolventoch slovenských vysokých škôl za školský rok 2018/2019. Pozornosť im venujeme podľa typu vysokej školy, pohlavia, študijného odboru, stupňa a formy štúdia. Pri analýzach vychádzame z informácií zozbieraných CVTI SR a prezentovanými vo výročnej správe o stave vysokého školstva.

Kľúčové slová

Absolvent, vysoká škola.

Abstract

The aim of the paper is to describe statistical data from the field of graduates of Slovak universities for the school year 2018/2019. Attention is paid to university graduates with regard to the type of university, sex, field of study, degree and form of study. The analyzes are based on information collected by CVTI SR and presented in the annual report on the state of higher education.

Keywords

Graduate, university.

Úvod

Hlavným podkladom pre skoncipovanie tohto článku bola výročná správa o stave vysokého školstva, ktorú každý rok vypracúva Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu, zo zozbieraných údajov CVTI SR. Z rôznych oblastí, ktorým sa správa venuje vyberáme informácie o absolventoch vysokých škôl za školský rok 2018/2019. Tieto údaje následne spracujeme a budeme ich prezentovať

v tabuľkách. V analýzach nebudú zahrnuté štátne vysoké školy a uvádzané počty sú vrátane cudzincov študujúcich na slovenských vysokých školách. Budeme sledovať absolventov vzhľadom na typ vysokej školy, pohlavie, študijný odbor, stupeň a formu štúdia.

Kto je to absolvent

Pod pojmom absolvent sa všeobecne rozumie osoba, ktorá splnila všetky podmienky ukončenia štúdia v škole (základnej, strednej, vysokej), kurze alebo v inom vzdelávacom programe a získala náležité osvedčenie (napr. diplom, certifikát a pod.). V minulosti boli absolventi (vysokých škôl, vrátane odborných učilíšť) chápaní ako tí, ktorí vstúpili do pracovného pomeru na prácu zodpovedajúcu ich kvalifikácii. Ich zamestnanie v pracovnom pomere po ukončení štúdia pritom nemohlo presiahnuť dva roky (do tohto obdobia sa nezapočítalo obdobie materskej dovolenky a podobne). V súčasnosti nie je pojem „absolvent“ inak (detailne) vymedzený. Zákonník práce neupravuje osobitne postavenie absolventa, upravuje iba vzťah medzi „zamestnávateľom a žiakom“. Absolventi majú podľa zákona nárok na osobitnú starostlivosť pri zabezpečovaní práva na zamestnanie, príkladom takejto starostlivosti je absolventská prax. Jej cieľom je získanie odborných zručností a skúseností priamo v praxi (Encyclopaedia Beliana, 2017).

Absolventi podľa typu vysokej školy

V školskom roku 2018/2019 bolo na Slovensku možné študovať v tridsiatich štyroch slovenských vysokých školách, z nich bolo dvadsať verejných, jedenásť súkromných a tri štátne (tieto nebudú zahrnuté v analýzach). Najväčšou a aj najstaršou verejnou vysokou školou (podľa celkového počtu študentov) je Univerzita Komenského v Bratislave, nasleduje STU v Bratislave a PU v Prešove. Medzi najväčšie súkromné vysoké školy patria Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety v Bratislave, VŠEMVS v Bratislave a DTI Dubnica nad Váhom.

Verejné a súkromné vysoké školy (v roku 2018) spolu vyprodukovali 41 113 absolventov (I., II. a III. stupňa štúdia, dennej a externej formy). Ako uvádza *tabuľka 1*, najviac absolventov (35 179 z celkového počtu 41 113) ukončilo štúdium vo verejných vysokých školách. Percentuálny podiel absolventov verejných vysokých škôl je výrazne vyšší než absolventov súkromných škôl (takmer 86 % k 14 % v prospech verejných vysokých škôl).

Tabuľka 1 Absolútne početnosti a percentuálny podiel absolventov 2018/2019 podľa typu vysokej školy

Typ vysokej školy	Spolu	% podiel
verejné	35 179	85,57
súkromné	5 934	14,43
spolu	41 113	100

Zdroj: CVTI SR, vlastné výpočty

Absolventi podľa vysokej školy a pohlavia

Zaujímavý je aj pohľad na rodovú štruktúru absolventov za rok 2018. Ako ukazuje *tabuľka 2*, všeobecne platí, že na slovenských (verejných a súkromných) vysokých školách (I., II., III. stupeň spolu a v dennej a externej forme spolu) úspešne ukončilo štúdium viac žien ako mužov. Celkový percentuálny podiel žien absolventiek na celkovom počte absolventov v školskom roku 2018/2019 je 62,2 %. Najviac žien absolvovalo štúdium v týchto vysokých školách: TvU Trnava (82,47 % podiel žien), UVLF Košice (82,19 %), VŠZaSP Bratislava (80,19 %). Naopak, najmenej žien ukončilo štúdium v HUAJA Banská Štiavnica (14,29 %), VŠBM Košice (30,27 %) a TU Košice (30,80 %).

Môže to byť zapríčinené štruktúrou študijných odborov, prirodzene niektoré odbory sú vo väčšej miere zastúpené ženami ako mužmi (a opačne) a tiež samotnou preferenciou istých odborov vzhľadom na pohlavie (napr. zdravotníctvo alebo spoločenské vedy u žien a naopak, technické smery u mužov). Avšak dôvodom na takéto nerovnomerné zastúpenie (žien a mužov) v študijných programoch, resp. vo vysokých školách môže byť aj pretrvávajúca sociálna stigma. Teda akési zaškatulkovanie si jedinca na základe nejakého znaku (v tomto prípade pohlavia), čo môže mať za následok navonok nenápadné smerovanie jedinca k „vybraným“ študijným programom. Takáto stigmatizácia pritom môže prebiehať už v počiatkoch vzdelávania (základné školy) alebo v blízkom okolí jedinca (rodina, známi), kedy sú mu odporúčané „vhodné“ budúce povolania a s tým súvisiaca patričná cesta vzdelania.

Prehľad absolventov slovenských vysokých škôl za školský rok 2018/2019

Tabuľka 2 Rodová štruktúra absolventov v školskom roku 2018/2019 podľa vysokej školy

Vysoká škola	Ženy	Muži	Spolu	% podiel žien
UK Bratislava	4 204	1 853	6 057	69,41
STU Bratislava	1 183	2 260	3 443	34,36
PU Prešov	2 058	548	2 606	78,97
TU Košice	791	1 777	2 568	30,80
VŠZaSP Bratislava	2 032	502	2 534	80,19
EU Bratislava	1 689	779	2 468	68,44
UKF Nitra	1 811	535	2 346	77,20
SPU Nitra	1 404	904	2 308	60,83
ŽU Žilina	834	1 410	2 244	37,17
UMB B. Bystrica	1 582	642	2 224	71,13
UCM Trnava	1 273	475	1 748	72,83
UPJŠ Košice	1 094	513	1 607	68,08
TvU Trnava	1 120	238	1 358	82,47
KU Ružomberok	891	243	1 134	78,57
TU Zvolen	363	525	888	40,88
VŠEMVS Bratislava	556	293	849	65,49
DTI Dubnica nad Váhom	396	316	712	55,62
TUAD Trenčín	395	238	633	62,40
PEVŠ Bratislava	301	276	577	52,17
UJS Komárno	314	168	482	65,15
VŠ Danubius Sládkovičovo	226	205	431	52,44
VŠBM Košice	122	281	403	30,27
UVLF Košice	300	65	365	82,19
VŠMU Bratislava	198	148	346	57,23
AU Banská Bystrica	105	77	182	57,69
VŠVU Bratislava	112	60	172	65,12
SEVŠ Skalica	62	86	148	41,89
VŠMP ISM Prešov	73	62	135	54,07
VŠM Trenčín	72	54	126	57,14
BISLA Bratislava	9	3	12	75,00
HUAJA B. Štiavnica	1	6	7	14,29
Spolu	25 571	15 542	41 113	62,20

Zdroj: CVTI SR, vlastné výpočty.

Absolventi podľa študijného odboru

Pri pohľade na *tabuľku 3* je evidentné, že najviac absolventov v roku 2018 absolvovalo odbor *spoločenské vedy, náuky a služby*. Spomedzi všetkých odborov má tento odbor nadpolovičné (58,22 %) zastúpenie u všetkých absolventov za príslušný rok. Nasledoval odbor *technické vedy a náuky* (19,43 %) a *zdravotníctvo* (9,26 %). Najmenší percentuálny podiel absolventov bol zistený v odboroch *vojenskej a bezpečnostnej vedy a náuky* (1,82 %) a *vedy a náuky o kultúre a umení* (2,74 %).

Považujeme za prínosné uviesť percentuálne zastúpenie žien podľa študijného odboru. Najviac žien absolvovalo štúdium v odboroch *zdravotníctvo* (79,14 % podiel zo všetkých absolventov školského roku 2018/2019), *spoločenské vedy, náuky a služby* (71,93 %) a *prírodné vedy* (67 %). Najmenej žien ukončilo štúdium v odboroch *technické vedy a náuky* (27,08 %) a *vojenskej a bezpečnostnej vedy a náuky* (29,99 %).

Taktiež je zaujímavé poukázať na najviac študované odbory na súkromných vysokých školách. Najviac zastúpenými odbormi sú *spoločenské vedy, náuky a služby* a *zdravotníctvo*, absolventi týchto odborov zo súkromných škôl tvorili 10,42 %, resp. 2,80 % podiel zo všetkých absolventov v príslušnom odbore a roku. Ostatné odbory uvedené v *tabuľke 3* sú v súkromných školách zastúpené iba minimálne alebo vôbec.

Tabuľka 3 Absolútne početnosti a percentuálny podiel absolventov 2018/2019 podľa študijného odboru

Študijný odbor	Spolu	% podiel
Poľnohosp.-lesnícke a veterinárne vedy a náuky	1 511	3,68
Prírodné vedy	1 997	4,86
Spoločenské vedy, náuky a služby	23 937	58,22
Technické vedy a náuky	7 990	19,43
Vedy a náuky o kultúre a umení	1 125	2,74
Vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	747	1,82
Zdravotníctvo	3 806	9,26
Spolu	41 113	100,00

* Uvedené počty sú spolu za denných a externých, I., II., III. stupeň štúdia a súkromné a verejné VŠ.
Zdroj: CVTI SR.

Absolventi podľa vysokej školy a stupňa štúdia

Zo zistených údajov vyplýva, že v školskom roku 2018/2019 ukončilo vysokú školu celkovo 41 113 absolventov. Z tohto počtu štúdiom I. stupňa štúdia ukončilo 20 052, II. stupňa štúdia 19 690 a III. stupňa štúdia 1 371 absolventov, ako je uvedené v *tabuľke 4*.

Tabuľka 4 Absolútne početnosti absolventov 2018/2019 podľa vysokej školy a stupňa štúdia

Vysoká škola	I. stupeň	II. stupeň	III. stupeň	Spolu
UK Bratislava	2 352	3 347	358	6 057
STU Bratislava	1 522	1 778	143	3 443
PU Prešov	1 492	1 060	54	2 606
TU Košice	1 165	1 299	104	2 568
VŠZaSP Bratislava	1 571	934	29	2 534
EU Bratislava	1 138	1 277	53	2 468
UKF Nitra	1 401	885	60	2 346
SPU Nitra	1 179	1 083	46	2 308
ŽU Žilina	1 174	979	91	2 244
UMB Banská Bystrica	1 153	993	78	2 224
UCM Trnava	930	772	46	1 748
UPJŠ Košice	631	882	94	1 607
TvU Trnava	771	558	29	1 358
KU Ružomberok	627	469	38	1 134
TU Zvolen	423	433	32	888
VŠEMVS Bratislava	331	518	0	849
DTI Dubnica nad Váhom	357	355	0	712
TUAD Trenčín	365	264	4	633
PEVŠ Bratislava	270	273	34	577
UJS Komárno	297	179	6	482
VŠ Danubius Sládkovičovo	157	274	0	431
VŠBM Košice	121	282	0	403
UVLF Košice	72	268	25	365
VŠMU Bratislava	176	157	13	346
AU B. Bystrica	86	81	15	182
VŠVU Bratislava	76	84	12	172
SEVŠ Skalica	63	82	3	148
VŠMP ISM Prešov	70	65	0	135
VŠM Trenčín	64	58	4	126
BISLA Bratislava	12	0	0	12
HUAJA B. Štiavnica	6	1	0	7
Spolu	20 052	19 690	1 371	41 113

* Uvedené počty sú spolu za demných a externých absolventov. Zdroj: CVTI SR, vlastné výpočty.

Prirodzene, najväčším počtom absolventov disponujú vysoké školy s najvyšším počtom študentov, to platí pri absolventoch I. a II. stupňa, avšak už menej pri absolventoch III. stupňa štúdia. V *tabuľke 4* si možno všimnúť nesymetrický počet absolventov III. stupňa vzhľadom na celkový počet absolventov daných vysokých škôl. Najvyšším počtom absolventov III. stupňa disponujú UK Bratislava a STU Bratislava. Nasledujú TU Košice (104 absolventov), UPJŠ Košice (94), ŽU Žilina (91), UMB Banská Bystrica (78), teda vysoké školy, s celkovo nižším počtom absolventov ako iné (väčšie) vysoké školy.

Absolventi podľa vysokej školy a formy štúdia

Z informácií uvedených v *tabuľke 5* možno konštatovať, že štúdium na slovenských vysokých školách (verejných a súkromných spolu) ukončilo viac denných (32 865) ako externých (8 248) absolventov.

Tabuľka 5 Absolutné početnosti absolventov 2018/2019 podľa vysokej školy a formy štúdia

Vysoká škola	Denní	Externí	Spolu
UK Bratislava	5 345	712	6 057
STU Bratislava	3 407	36	3 443
PU Prešov	2 186	420	2 606
TU Košice	2 444	124	2 568
VŠZaSP Bratislava	518	2 016	2 534
EU Bratislava	2 325	143	2 468
UKF Nitra	1 989	357	2 346
SPU Nitra	2 064	244	2 308
ŽU Žilina	2 097	147	2 244
UMB Banská Bystrica	1 866	358	2 224
UCM Trnava	1 367	381	1 748
UPJŠ Košice	1 492	115	1 607
TvU Trnava	1 051	307	1 358
KU Ružomberok	838	296	1 134
TU Zvolen	763	125	888
VŠEMVS Bratislava	151	698	849
DTI Dubnica nad Váhom	75	637	712
TUAD Trenčín	500	133	633
PEVŠ Bratislava	418	159	577
UJS Komárno	366	116	482
VŠ Danubius Sládkovičovo	279	152	431

Prehľad absolventov slovenských vysokých škôl za školský rok 2018/2019

Pokračovanie **tabuľky 5**

Vysoká škola	Denní	Externí	Spolu
VŠBM Košice	115	288	403
UVLF Košice	348	17	365
VŠMU Bratislava	343	3	346
AU Banská Bystrica	173	9	182
VŠVU Bratislava	170	2	172
SEVŠ Skalica	39	109	148
VŠMP ISM Prešov	56	79	135
VŠM Trenčín	61	65	126
BISLA Bratislava	12	0	12
HUAJA B. Štiavnica	7	0	7
Spolu	32 865	8 248	41 113

* Uvedené počty sú spolu za I., II., III. stupeň štúdia. Zdroj: CVTI SR, vlastné výpočty

Pritom je však badateľný jav, kedy takmer polovica súkromných vysokých škôl produkuje výrazne vyšší počet externých absolventov k pomeru denných absolventov. Medzi tieto školy patria napríklad VŠZaSP Bratislava (2 016 externých absolventov), VŠEMVS Bratislava (698 externých absolventov), DTI Dubnica nad Váhom (637 externých absolventov).

Za pozornosť stojí aj informácia o podiele žien v dennej a externej forme štúdia. Podiel žien v dennej forme štúdia (I. a II. stupeň) v školskom roku 2018/2019 je asi 62 %. V externej forme štúdia (I. a II. stupeň) je tento podiel ešte vyšší, takmer 67 %.

Záver

Naším cieľom bolo analyzovať absolventov slovenských vysokých škôl podľa vybraných znakov. Možno konštatovať, že najviac absolventov (35 179 z celkového počtu 41 113) ukončilo štúdium na verejných vysokých školách, ich percentuálny podiel je výrazne vyšší, než podiel absolventov súkromných vysokých škôl (takmer 86 % ku 14 %).

Podľa rodovej štruktúry majú v slovenských vysokých školách (za rok 2018) dominantné zastúpenie ženy, ich podiel na celkovom počte absolventov je 62,2 %.

Tomáš Filčák

Najviac zastúpeným odborom medzi absolventmi za školský rok 2018/2019 boli spoločenské vedy, náuky a služby s 58,22 % podielom spomedzi všetkých odborov.

Najviac absolventov ukončilo vysokoškolské štúdium v roku 2018 na I. stupni štúdia, bolo ich 20 052, na II. stupni to bolo 19 690 a na III. stupni ukončilo štúdium celkovo 1 371 absolventov.

Najrozšírenejšou formou štúdia (za rok 2018) je denné vysokoškolské štúdium, študovalo v ňom približne 80 % absolventov. V externej forme štúdia študovalo asi 20 % absolventov.

Literatúra

ABSOLVENT. Encyclopaedia Beliana, ISBN 978-80-89524-30-3. [online]. [cit. 2020-03-30]. Dostupné na internete: <https://beliana.sav.sk/heslo/absolvent>.

MŠVVaŠ SR. Výročná správa o stave vysokého školstva za rok 2018. [online]. [cit. 2020-03-31]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/vyrocnne-spravy-o-stave-vysokeho-skolstva/>.

Mgr. Tomáš Filčák
Centrum vedecko-technických informácií SR
tomas.filcak@cvtisr.sk

Rigorózne skúšky na slovenských vysokých školách: teoreticko-právny rámec a štatistiky

Abstrakt

V predkladanej štúdií sa v cykle zameranom na prezentáciu štatistických údajov a trendov o údajoch sledovaných za vysoké školstvo budeme venovať problematike rigorózneho konania, teda špecifickej forme skúšky, ktorú môžu vykonať absolventi magisterských študijných programov po splnení určených kritérií. Jedným z dôvodov pre napísanie tejto štúdie bol fakt, že tieto údaje nie sú bežne prezentované samostatne. Zavážilo aj to, že aj v súčasnosti nie je úplne nezvyklé zamieňanie si rigorózneho konania a príslušného titulu s tretím stupňom terciárneho vzdelávania, ktoré je zakončené dizertačnou skúškou.

Kľúčové slová

Rigorózna skúška, rigorózna práca.

Abstract

In the presented study, from the cycle of presentation of statistical data and trends from the data monitored in the field of higher education, we will deal with the issue of the rigorous exam, ie. a specific form of examination that can be taken by graduates of master's programs after meeting the specified criteria. One of the reasons for writing this study was the fact that these data are not routinely presented separately and as well as not entirely uncommonly confusing the rigorous procedure with the title acquired by it with the third stage of tertiary education, which ends with a dissertation examination.

Key words

Rigorous examination, Rigorous thesis.

Úvod

Absolvovaním rigoróznejskej skúšky a získaním takzvaného „malého doktorátu“ absolvent nezískava vyšší stupeň vzdelania. V princípe je to vec určitej prestíže, ktorej úroveň je pomerne závislá od aktuálneho spoločenského naladenia a vo výraznej miere podmienená (subjektívnym) vnímaním úrovne jednotlivých vysokých škôl, ako aj vysokého školstva ako celku. Ak budeme vychádzať z definície, tak absolvovanie rigoróznejskej skúšky má u absolventa magisterského štúdia preveriť schopnosť samostatného osvojovania, prehĺbovania a praktickej aplikácie vedomostí z vyštudovaného alebo príbuzného odboru. Takéto preverenie ho pritom nijako zásadne nezvýhodňuje v prípade snahy o získanie vyššieho stupňa vzdelania (III. stupeň terciárneho vzdelávania – PhD. a pod., tzv. „veľký doktorát“) a ani v získaní vedecko-pedagogickej hodnosti. Zatiaľ čo proces vedúci k získaniu titulu PhD. má v princípe charakter štúdia realizovaného či už dennou alebo externou formou a s tým súvisiacich povinností, úspešné absolvovanie rigoróznejskej skúšky predpokladá napísanie a následné obhájenie práce, spolu s úspešným absolvovaním skúšky z predmetného odboru. Akékoľvek študijné aktivity sú redukované na samoštúdium relevantné pre úspešné napísanie a obhájenie práce. Zatiaľ čo úspešné absolvovanie rigoróznejskej skúšky môže prebehnúť v priebehu jedného roka, doktorandské štúdium trvá zväčša štyri až päť rokov. V ideálnom prípade by udelenie titulu po absolvovaní rigoróznejského konania malo signalizovať vyššiu úroveň odbornej pripravenosti a schopnosti tieto teoretické poznatky samostatne (prakticky) rozvíjať. V praxi ide skôr o zvýšenie prestíže v určitej sociálno-profesijnej skupine.

Právny rámec a vymedzenie pojmov

Podmienky realizácie rigoróznejského konania sú vymedzené v zákone č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov. Rigoróznou skúškou podľa tohto zákona môžu vykonať absolventi študijných programov, ktorí získali v II. stupni vysokoškolského štúdia titul magister, resp. podobný vysokoškolský titul v zahraničí, pričom rigoróznou prácu môžu obhajovať buď v odbore, v ktorom získali vysokoškolské vzdelanie, resp. v príbuznom študijnom odbore (§ 53, odsek 9). Po úspešnom obhájení rigoróznejskej práce a splnení ďalších zákonom stanovených podmienok absolventovi sa udeľuje podľa študijného odboru jeden z nasledujúcich akademických titulov:

- RNDr.* – „*rerum naturalium doctor*“ (doktor prírodných vied)
PharmDr. – „*pharmaciae doctor*“ (doktor farmácie)
PhDr. – „*philosophiae doctor*“ (doktor filozofie)
JUDr. – „*iuris utriusque doctor*“ (doktor práv)
PaedDr. – „*paedagogiae doctor*“ (doktor pedagogiky)
ThDr. – „*theologiae doctor*“ (doktor teológie)

Presný zoznam študijných odborov, v ktorých je možné absolvovať obhajobu rigorózneho konania je súčasťou prílohy vyhlášky Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 244/2019 Z. z. o sústave študijných odborov Slovenskej republiky.

Rigorózne konanie je tradične spoplatnené, pričom zákon č. 131/2002 stanovuje výšku maximálneho poplatku na verejných vysokých školách. Je to do výšky 150 % základu na určenie školného a poplatkov spojených so štúdiom na verejnej vysokej škole, ktorý je na úrovni 10 % z priemernej sumy pripadajúcej na jedného študenta denného štúdia z celkových bežných výdavkov poskytnutých MŠVVaŠ SR verejným vysokým školám zo štátneho rozpočtu v rámci rozpisu schváleného rozpočtu v predchádzajúcom kalendárnom roku (§ 92, odsek 13 a odsek 1).

Uskutočnenie rigorózneho konania

Ako sme už spomenuli, rigorózne konanie je prístupné absolventovi magisterského, resp. podobného študijného programu v zahraničí. Fakulty, v tomto prípade relevantných vysokých škôl, majú zväčša potrebné informácie o požiadavkách pre účastníkov rigorózneho konania spolu s poplatkami a ďalšími náležitosťami zverejnené na svojich webových stránkach.

V zásade uchádzač o rigorózne konanie predloží konkrétnej fakulte prihlášku na rigorózne konanie spolu s témou rigorózneho konania, ktorú si vyberie buď z ponúkaných tém, alebo si navrhne vlastnú tému, ktorú následne schvaľuje predseda rigorózneho konania. Po úspešnom prijatí prihlášky/schválení témy práce a zaplatení poplatku, plynie uchádzačovi čas na predloženie práce. Po jej predložení mu je doručený oponentský posudok/posudky s pripomienkami, na ktoré odpovedá v prvej časti rigorózneho konania. Druhá časť rigorózneho konania má podobu ústnej skúšky z vopred určených predmetov. Celkový výsledok skúšky sa hodnotí slovnou formou a to buď „vyhovelo“, alebo „nevyhovelo“. Priebeh skúšky je verejný.

V roku 2019 vykázalo 22 z 35 slovenských vysokých škôl absolventov rigorózneho konania. Podrobný zoznam uvádzame nižšie.

Vývojové trendy¹

Pre zasadenie vývoja počtu absolventov rigorózných konaní do celkového kontextu vývoja počtu absolventov slovenských vysokých škôl prinášame prehľad vývoja počtu absolventov na druhom stupni terciárneho vzdelávania.

V tabuľkových prehľadoch uvádzame celkový počet absolventov druhého stupňa bez rozlíšenia formy štúdia, vrátane spojeného I. a II. stupňa.

Tabuľka 1 Absolventi II. stupňa vysokoškolského štúdia (denní aj externí spolu) na slovenských vysokých školách

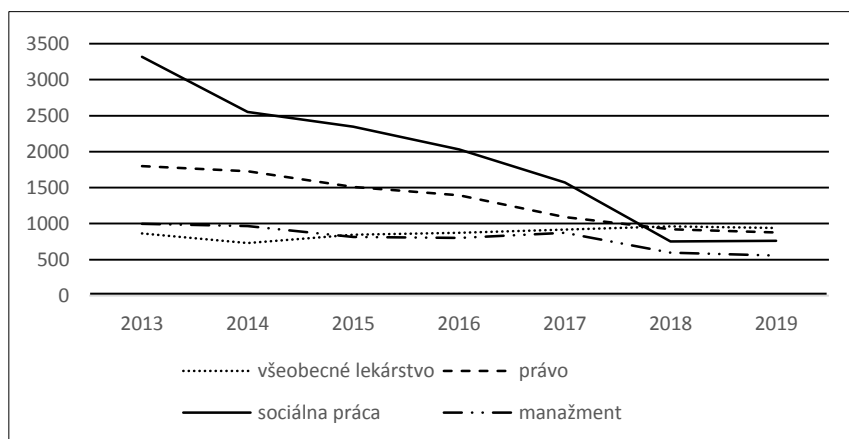
Rok	II. stupeň absolventi spolu	Medziročný pokles (absolútne početnosti)	Medziročný pokles (v %)
2013	32 286	2 345	6,8
2014	30 241	2 045	6,3
2015	28 440	1 801	6,0
2016	26 508	1 932	6,8
2017	23 959	2 549	9,6
2018	19 928	4 031	16,8
2019	18 966	962	4,8

Zdroj údajov: CVTI SR, vlastné výpočty; údaje za denných a externých absolventov spolu, za verejné, súkromné a štátne VŠ, bez absolventov rigorózných konaní

Na prvý pohľad je tu zrejmy klesajúci trend, ktorý sa najvýraznejšie prejavil v roku 2018. Pritom klesajúci počet absolventov vysokoškolského vzdelávania nemôžeme pripísať výhradne demografickej situácii, ale aj faktu, že určité percento populácie potencionálnych študentov využíva relatívne ľahkú dostupnosť vysokoškolského vzdelania v zahraničí, najmä v Českej republike, kde sú finančné a najmä jazykové podmienky pre slovenských študentov podobné ako pri štúdiu na Slovensku.

¹ Počet absolventov rigorózneho konania sa v štandardných štatistických výstupoch nezvyknú vykazovať samostatne, ale bývajú pripočítané k počtu absolventov II. stupňa terciárneho štúdia, pretože sme už spomínali, nejde o vyšší stupeň vzdelania.

Graf 1 Vývoj počtu absolventov vo vybraných študijných programoch za II. stupeň vysokoškolského štúdia²

Zdroj údajov: CVTI SR, vlastné výpočty

Podľa študijných programov patrí dlhodobo *sociálna práca* medzi programy s najvyšším počtom absolventov. Zatiaľ čo do roku 2017 jednoznačne dominovala (predovšetkým v počte externých absolventov) pri celkovo najrýchlejšie klesajúcom trende, ktorý dosiahol najnižšiu hodnotu v roku 2018. Rok 2019 už bol bez výraznejších výkyvov v porovnaní s rokom 2018.³ Druhým najpočetnejším študijným programom je *právo*, jeho klesajúci trend mal výraznejšie menej strmý spád v porovnaní so sociálnou prácou. Ďalším z relevantných programov je *všeobecné lekárstvo*, ktoré malo dokonca v rokoch 2018 a 2019 celkovo najvyšší počet absolventov na druhom stupni, avšak v tomto prípade je potrebné podotknúť, že

² Sumárne údaje za absolventov II. stupňa terciárneho vzdelávania za všetky typy slovenských vysokých škôl (verejné, súkromné, štátne), forma vzdelávania (denná, externá), vrátane zahraničných študentov. Do prehľadu sme zaradili študijné programy, ktoré mali v ostatných dvoch rokoch najvyšší počet absolventov.

³ Výrazný medziročný pokles počtu absolventov študijného programu *sociálna práca* môžeme čiastočne interpretovať v zmysle nasýtenia dopytu po takto zameranom vysokoškolskom štúdiu predovšetkým v externej forme staršími populačnými ročníkmi. Pritom môžeme predpokladať, že v prípade pokiaľ nedôjde k výraznejším zmenám v štruktúre a požiadavkách trhu práce, tak ďalší vývoj počtu absolventov tohto programu by sa nemal výraznejšie líšiť od vývoja počtu absolventov ostatných študijných programov.

lekárske odbory majú dlhodobo najvyšší podiel zahraničných študentov.⁴ Štvrtým študijným programom, ktorý sme zaradili do prehľadu je *manažment*, počas sledovaného obdobia mal počet absolventov tiež v princípe klesajúci trend.

V roku 2019 rigorózne konanie úspešne absolvovalo celkovo 1 446 absolventov magisterského štúdia, z toho bolo 908 (63 %) žien. Rigorózne konania sa uskutočnili spolu na dvadsiatich dvoch vysokých školách v 56 študijných odboroch a 98 študijných programoch. Zatiaľ čo počet vysokých škôl, v ktorých v ostatných rokoch boli absolventi rigorózneho konania ako aj počet odborov má mierne stúpajúcu tendenciu, tak samotný počet absolventov mierne klesá. Klesajúci počet absolventov je pritom potrebné vnímať v kontexte neustále klesajúceho trendu počtu absolventov vysokých škôl v I. a následne aj II. stupni, ako bolo popísané vyššie. Tým sa výrazne obmedzuje počet potencionálnych absolventov takejto (v princípe) spoplatnenej skúšky, ktorá predpokladá výrazné nároky na samoštúdium, t. j. aj výrazný časový nápor na účastníka rigorózneho konania, ktorý je zväčša plne zamestnaný pracovnými povinnosťami. Takže vypracovanie rigorózne práce, príprava jej obhajoby a príprava na skúšku ide na úkor voľného času a času stráveného s rodinou. Častým pragmatickým argumentom proti podstúpeniu rigorózne skúšky býva aj fakt, že energia vynaložená na spracovanie a obhajobu rigorózne práce je efektívnejšie vynaložená na spracovanie a obhajobu dizertačnej práce, s čím je spojené aj získanie vyššieho stupňa vzdelania, a teda aj potencionálne zlepšenie platových podmienok v zamestnaní, prípadne možnosť ďalšieho vedeckého postupu.

Tabuľka 2 Prehľad základných ukazovateľov

Rok	Počet VŠ	Počet odborov	Počet programov	Absolventi spolu	Z toho ženy
2013	18	54	109	1 947	1 281
2014	18	54	122	2 027	1 371
2015	19	57	117	2 152	1 337
2016	20	52	101	1 948	1 216
2017	21	51	103	1 928	1 231
2018	22	50	96	1 760	1 101
2019	22	56	98	1 446	908

Zdroj údajov: CVTI SR, vlastné výpočty

⁴ Pozri napr. Blanár, F.: *Štruktúra absolventov slovenských vysokých škôl, jej paralely v európskom priestore a vzťah k reálnym požiadavkám trhu práce*. In: ACADEMIA 4/2018, str. 39 – 53.

Najviac absolventov rigorózných konaní je dlhodobo na verejných vysokých školách, nasledujú súkromné a štátne vysoké školy, čo v princípe zodpovedá rozloženiu počtu absolventov II. stupňa terciárneho vzdelávania na jednotlivých typoch vysokých škôl. Na tomto mieste je však nevyhnutné poznamenať, že absolvent II. stupňa (Mgr.) nemusí nevyhnutne absolvovať aj rigorózne konanie (ak sa preň rozhodne) na rovnakej vysokej škole.

Na verejných a súkromných vysokých školách je v ostatných rokoch badateľný jasný klesajúci trend, na štátnych vysokých školách je tendencia opačná, čo súvisí aj so zvýšením počtu absolventov rigorózných konaní v konkrétnych skupinách odborov, o čom pojednávame nižšie. Vzhľadom na celkovo nízky počet absolventov na štátnych vysokých školách sa však nárast v tomto type vysokých škôl nijako výraznejšie nepodpisuje pod celkový vývoj absolventov rigorózných konaní.

Tabuľka 3 Absolventi rigorózneho konania podľa typu vysokej školy

Rok	Vysoké školy		
	verejné	súkromné	štátne
2013	1487	444	16
2014	1458	549	20
2015	1393	733	26
2016	1225	717	6
2017	1195	721	12
2018	1078	636	46
2019	890	478	78

Zdroj údajov: CVTI SR, vlastné výpočty

V roku 2019 boli evidovaní absolventi rigorózných konaní na trinástich verejných vysokých školách (sedem súkromných a dve štátne). V porovnaní s predchádzajúcim rokom pribudla jedna verejná vysoká škola (Žilinská univerzita v Žiline) a jedna súkromná vysoká škola ubudla (Stredoeurópska vysoká škola v Skalici⁵). Na štátnych vysokých školách bolo v roku 2019 zaznamenaných najviac rigorózných konaní s úspešnými absolventmi na Univerzite Komenského (250 absolventov). Nasledovala Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach (167 absolventov) a viac ako sto absolventov rigorózných konaní mala z verejných vysokých škôl ešte Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici (115 absolventov).

⁵ V rámci výstupu počítame s nulovými číslami vzhľadom na fakt, že uvedená vysoká škola pri ostatnom štatistickom zbere údajov nepredložila požadované štatistické údaje o svojej činnosti.

Na súkromných vysokých školách bolo v roku 2019 najviac absolventov rigorózných konaní na Paneurópskej vysokej škole v Bratislave (127 absolventov) a zhodne po 115 absolventov vykázali Vysoká škola Danubius v Sládkovičove a Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce v Bratislave.

Z dvoch štátnych vysokých škôl, ktoré vykázali počet absolventov rigorózných konaní, bol zaznamenaný vyšší počet absolventov za rok 2019 v Akadémii policajného zboru v Bratislave (68 absolventov).

Tabuľka 4 Absolventi rigorózneho konania podľa VŠ

Vysoké školy	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
verejné VŠ	1487	1458	1393	1225	1195	1078	890
EU Bratislava	0	0	0	0	0	2	1
KU Ružomberok	94	145	70	53	54	82	36
PU Prešov	134	102	116	62	83	51	51
TUAD Trenčín	33	24	18	29	4	2	5
TvU Trnava	100	178	166	166	175	123	89
UCM Trnava	41	28	47	53	54	52	86
UJS Komárno	22	15	17	25	20	23	7
UK Bratislava	287	269	269	277	295	264	250
UKF Nitra	136	100	97	68	78	52	52
UMB B. Bystrica	259	287	292	256	200	191	115
UPJŠ Košice	372	304	297	227	226	205	167
UVLF Košice	0	0	0	5	2	31	29
ŽU Žilina	9	6	4	4	4	0	2
súkromné VŠ	444	549	733	717	721	636	478
DTI Dubnica n. V.	0	0	63	60	52	54	60
PEVŠ Bratislava	253	260	322	291	209	155	127
SEVŠ Skalica	3	2	12	8	4	9	0
VŠ Danubius Sládkovičovo	96	162	176	182	234	174	115
VŠEMVS Bratislava	24	24	16	31	28	16	42
VŠM Trenčín	0	0	0	0	0	3	3
VŠMP ISM Prešov	10	22	42	35	51	30	16
VŠZaSP Bratislava	58	79	102	110	143	195	115
štátne VŠ	16	20	26	6	12	46	78
APZ Bratislava	0	0	0	0	1	34	68
SZU Bratislava	16	20	26	6	11	12	10
spolu	1 947	2 027	2 152	1 948	1 928	1 760	1 446

Zdroj údajov: CVTI SR, vlastné výpočty

Podľa skupín odborov sú tradične najvyššie počty absolventov rigorózných konaní v skupine *spoločenských vied, náuk a služieb*. V roku 2019 to bolo 1 037 absolventov, najvyšší počet absolventov rigorózneho konania v tejto skupine bol zaznamenaný v roku 2015 (1 824), kedy bolo evidovaných aj celkovo najviac absolventov rigorózneho konania v sledovanom období (2 152). Druhou najpočetnejšou skupinou sú *zdravotnícke odbory*, kde bolo v roku 2019 spolu 216 absolventov rigorózneho konania. Relatívne relevantné počty sú pravidelne zaznamenávané ešte v skupine *prírodných vied* (za rok 2019 to bolo 114 absolventov). V ostatných dvoch rokoch boli evidovaní absolventi rigorózneho konania aj v skupine *vojenských a bezpečnostných vied a náuk*, kde do roku 2017 boli vždy nulové hodnoty, čo je spojené s aktivitami Akadémie policajného zboru v Bratislave v tejto oblasti. V *technických vedách a náukach* ako aj *vedách a náukach o kultúre a umení* sú dlhodobo zanedbateľné počty absolventov rigorózných konaní. Podrobný prehľad za jednotlivé skupiny odborov v rokoch 2013 až 2019 je v *tabuľke 5*.

Tabuľka 5 Vývoj počtu rigorózných konaní podľa skupín odborov

Skupina odborov	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Prírodné vedy	155	120	155	109	113	92	114
Spoločenské vedy, náuky a služby*	1 543	1 688	1 824	1 655	1 635	1 434	1 037
Technické vedy a náuky*	15	6	5	4	2	7	8
Vedy a náuky o kultúre a umení	13	13	8	7	5	3	3
Vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	0	0	0	0	0	34	68
Zdravotníctvo	221	200	160	173	173	190	216
Spolu	1 947	2 027	2 152	1 948	1 928	1 760	1 446

Zdroj údajov: CVTI SR, vlastné výpočty

Rodové rozloženie absolventov rigorózných konaní v princípe zodpovedá rodovému rozloženiu absolventov II. stupňa terciárneho vzdelávania, kde je mierna dominancia žien. V roku 2019 bol podiel žien na celkovom počte absolventov rigorózných konaní na úrovni 62,8 %. Najvyšší podiel žien bol zaznamenaný v roku 2014, kedy dosiahol hodnotu 67,6 %. Naopak, najnižší bol v roku 2015, kedy bol podiel žien 62,1 %.

Podľa skupín odborov mali najvýraznejšiu dominanciu ženy v skupine *zdravotníckych odborov*, kde ich podiel v roku 2019 dosiahol hodnotu 85,2 %, pričom v roku 2015 to bolo až 88,8 %. Naopak, najnižší podiel v roku 2019 zaznamenali ženy

medzi absolventmi rigorózných konaní v skupine *technických vied a náuk*, avšak vzhľadom na výrazne nízke početnosti (rovnako ako v skupine vied a náuk o kultúre a umení) je výpočet podielov irelevantný, pretože prezentácia údajov v takejto podobe by mohla veľmi ľahko pôsobiť zavádzajúco. V skupine odborov zameraných na *prírodné vedy* bol podiel žien v roku 2019 na úrovni 63,2 % a v prípade skupiny odborov s celkovo najpočetnejším počtom absolventov to bolo rovných 59 %. V skupine *vojenských a bezpečnostných vied a náuk* v roku 2019 tiež mierne dominovali ženy (52,9 %). Podrobný prehľad absolútnych početností absolventov rigorózneho konania za jednotlivé roky podľa pohlavia a skupín študijných odborov je v *tabuľke 6*.

Tabuľka 6 Absolventi rigorózneho konania podľa pohlavia a skupín odborov

Rok	Pohlavie	Prírodné vedy	Spoločenské vedy, náuky a služby*	Technické vedy a náuky*	Vedy a náuky o kultúre a umení	Vojenské a bezpečnostné vedy a náuky	Zdravotníctvo	Spolu
2013	muži	48	576	12	2	0	28	666
	ženy	107	967	3	11		193	1 281
2014	muži	38	585	2	6	0	25	656
	ženy	82	1 103	4	7		175	1 371
2015	muži	60	728	4	5	0	18	815
	ženy	95	1 096	1	3		142	1 337
2016	muži	35	663	2	3	0	29	732
	ženy	74	992	2	4		144	1 216
2017	muži	33	634	1	3	0	26	697
	ženy	80	1 001	1	2		147	1 231
2018	muži	35	565	3	1	19	36	659
	ženy	57	869	4	2	15	154	1 101
2019	muži	42	425	6	1	32	32	538
	ženy	72	612	2	2	36	184	908

Zdroj údajov: CVTI SR, vlastné výpočty

Na úrovni širších skupín odborov bolo najviac absolventov rigorózných konaní vykázaných v roku 2019 v *právnych vedách*. Jednalo sa konkrétne o 501 absolventov, pričom v tejto širšej skupine študijných odborov boli vykazované celkovo

najvyššie počty absolventov rigorózných konaní počas celého sledovaného obdobia. Druhou najpočetnejšou skupinou, ktorá nasledovala s výrazným odstupom, boli *spoločenské a behaviorálne vedy* (166 absolventov), *učiteľstvo* (122 absolventov), *farmaceutické vedy* (121 absolventov) a *politické vedy* (100 absolventov). Vyšší počet absolventov bol zaznamenaný ešte v *nelekárskych zdravotníckych vedách* (95 absolventov) a *bezpečnostných službách* (68 absolventov).

Tabuľka 7 Absolventi rigorózneho konania podľa širších skupín odborov

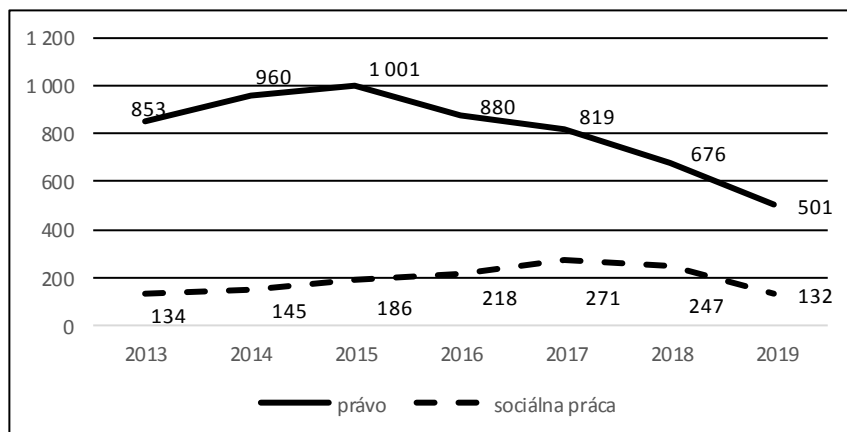
Širšia skupina odborov	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Právne vedy	853	960	1 001	880	819	676	501
Spoločenské a behaviorálne vedy	144	179	236	274	330	310	166
Učiteľstvo	154	137	157	158	142	141	122
Farmaceutické vedy	116	89	63	110	115	137	121
Politické vedy	118	110	120	111	112	88	100
Nelekárske zdravot. vedy	105	111	97	63	58	53	95
Bezpečnostné služby	0	0	0	0	0	34	68
Biologické vedy	60	37	70	48	50	35	44
Pedagogické vedy	109	154	105	88	75	88	43
Ekonomické vedy	39	41	54	47	40	42	35
Filologické vedy	18	31	22	24	23	15	21
Fyzikálno-matemat. vedy	30	32	30	27	19	22	20
Filozofické vedy	31	34	65	52	51	41	20
Chemické vedy	34	18	15	14	18	21	19
Geografické vedy	12	13	13	4	15	4	17
Historické vedy	31	17	27	4	13	18	14
Publicistika, knihovníctvo a ved. informácie	37	21	34	16	27	10	10
Ochrana život. prostredia	13	18	19	15	9	7	9
Geologické vedy	6	2	8	1	2	3	5
Informačné a komunikačné technológie	15	6	5	1	2	2	5
Potravinárstvo	0	0	0	3	0	5	3
Učiteľstvo predmetov v kombináciách	0	0	0	0	0	0	3
Vedy o umení	13	13	8	7	5	3	3
Vedy o telesnej kultúre	9	4	3	1	3	5	2
Spolu	1 947	2 027	2 152	1 948	1 928	1 760	1 460

Zdroj údajov: CVTI SR, vlastné výpočty

Naopak, nižšie početnosti absolventov rigorózných konaní sú dlhodobo zaznamenávané vo *vedách o telesnej kultúre, vedách o umení, v učiteľstve predmetov v kombináciách, potravinárstve, informačných a komunikačných technológiách a geologických vedách.*

Študijným programom, v ktorom boli počas celého sledovaného obdobia vykazované najvyššie početnosti absolventov rigorózných konaní bolo *právo*. V roku 2019 to bolo spolu 501 absolventov, pričom v porovnaní s rokom 2015, kedy bolo zaznamenaných najviac absolventov v tomto študijnom odbore (1 001), išlo o pokles takmer o polovicu.

Graf 2 Vývoj počtu absolventov rigorózneho konania v dvoch najpočetnejších študijných programoch

Zdroj údajov: CVTI SR, vlastné výpočty

Druhou najpočetnejšou skupinou boli absolventi študijného programu *sociálna práca*, ktorých bolo v roku 2019 evidovaných celkovo 132, čím sa ich počet dostal zhruba na úroveň z roku 2013, po kulminácii, ktorá dosiahla vrchol v roku 2017 (271 absolventov).

Doktorandské štúdium – porovnanie údajov

Pre porovnanie prinášame prehľad počtu absolventov III. stupňa terciárneho vzdelania, takzvaných „veľkých doktorátov“ za rovnaké obdobie. Na rozdiel od rigorózneho konania ide o dlhodobejšie (4 – 5 rokov) štúdium buď v dennej, alebo v externej forme. Jeho úspešným absolvovaním absolvent získava vyšší stupeň vzdelania, spolu s právom používať akademický titul PhD.⁶, ktorý sa uvádza za menom. V roku 2019 bolo v tomto stupni na všetkých slovenských vysokých školách spolu 1 339 absolventov. V porovnaní s rokom 2018 ide síce o mierny medziročný nárast, avšak je otázne, do akej miery ide o signál zmeny dlhoročného klesajúceho trendu.

Zatiaľ čo v rokoch 2013 a 2014 bol evidovaný vyšší počet doktorandov, od roku 2015, kedy bol zaznamenaný medziročný nárast počtu absolventov rigorózneho konania, majú dominantnejšie postavenie práve absolventi „malých doktorátov“, pretože vývoj počtu absolventov „veľkých doktorátov“ mal výraznejší klesajúci trend v porovnaní s absolventmi rigorózných konaní.

Tabuľka 8 Vývoj počtu absolventov III. stupňa terciárneho vzdelávania*

Rok	Vysoké školy			
	verejné	súkromné	štátne	spolu
2013	1 999	78	42	2 119
2014	1 984	143	55	2 182
2015	1 755	111	48	1 914
2016	1 638	90	43	1 771
2017	1 499	100	61	1 660
2018	1 301	70	37	1 408
2019	1 326	78	28	1 432

Zdroj údajov: CVTI SR, vlastné výpočty

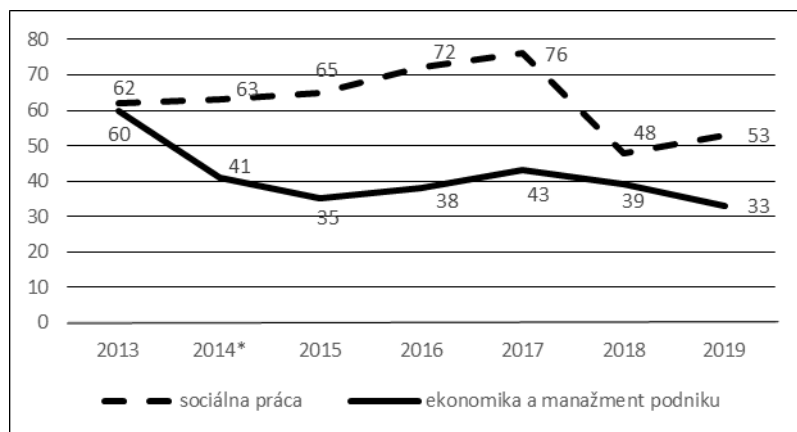
* Do údajov sú zahrnutí aj absolventi, ktorí absolvovali doktorandské štúdium v externých inštitúciách.

Sociálna práca bola počas celého sledovaného obdobia študijným programom s najvyšším počtom absolventov v doktorandskom štúdiu (v roku 2019 to bolo 53 absolventov PhD. štúdia v tomto študijnom programe). Toto vyššie zastúpenie je

⁶ V prípade umeleckých doktorandských študijných programov ide o titul ArtD. – „artis doctor“ (doktor umenia) a doktorandom v odbore katolícka teológia sa po absolvovaní prvej ucelenej časti štúdia udeľuje titul ThLic. „licentiatus sacrae theologiae“ (licenciát teológie).

pochopiteľne vzhľadom na fakt, že sociálna práca je jedným z dominantných študijných programov v každoročnom počte absolventov magisterského štúdia. Za sociálnou prácou nasledoval študijný program *ekonomika a manažment podniku*, ktorý si udržal druhý najvyšší počet absolventov doktorandského štúdia takmer počas celého sledovaného obdobia. Nižšie zastúpenie absolventov *práva* medzi absolventami tretieho stupňa vysokoškolského vzdelávania môžeme interpretovať špecifickými profesijnými požiadavkami na právnikov (advokátov), čím pre nich (z časového hľadiska) môže byť prístupnejšie rigorózne konanie v porovnaní s komplexným doktorandským štúdiom, ktorého relevancia je skôr v teoretickej (akademickej) oblasti, ako v reálnej právnickej praxi.

Graf 3 Vývoj počtu absolventov doktorandského štúdia v dvoch najpočetnejších študijných programoch

Zdroj údajov: CVTI SR, vlastné výpočty

* V roku 2014 bola ekonomika a manažment podniku tretia v poradí, vzhľadom na vyšší počet absolventov v programoch obchodné a finančné právo (59).

Záver

V tejto štúdii sme sa zamerali na základné charakteristiky rigorózneho konania, pričom nosnou oblasťou bola prezentácia prehľadu základných štatistických ukazovateľov o rigoróznom konaní, ktoré nie sú zverejňované v štandardných štatistických výstupoch. Tieto údaje sme sa snažili zasadiť do širšieho kontextu celkových vývojových trendov vo vysokoškolskom vzdelávaní na Slovensku. Cieľom

bolo pritom poukázať na túto formu vysokoškolského vzdelávania, ktorá svojím charakterom do určitej miery už vstupuje do oblasti ďalšieho (samo)vzdelávania, nadväzujúce a rozvíjajúce magisterské vzdelanie. V tomto kontexte ide o jednu, síce počtom relatívne zanedbateľnú, avšak v kontexte celoživotného vzdelávania potencionálne významnú formu vzdelávania. Pretože v takomto type študijnej prípravy nielen motivácia k vykonaniu skúšky vychádza z vlastnej vnútornej motivácie absolventa, ale aj väčšina študijno-vedeckých aktivít s ňou spojených leží na pleciach jej aspiranta. Tým sa pozitívne rozvíjajú zručnosti, ktoré sú užitočné v bežnom aj v pracovnom živote, ako je schopnosť samostatného rozvoja a aplikácie už nadobudnutých vedomostí a zručností. Je už iba na konkrétnych vysokých školách, aby garantovali dostatočnú odbornú úroveň absolventov, ktorí sa rozhodli pre tento typ skúšky a pridelené akademické tituly zodpovedali reálnej úrovni vedomostí a zručností jej absolventov.

Zdroje údajov

Databázy rezortnej štatistiky, CVTI SR: Výkaz o absolventoch vysokých škôl.

Literatúra

BLANÁR, F.: Štruktúra absolventov slovenských vysokých škôl, jej paralely v európskom priestore a vzťah k reálnym požiadavkám trhu práce. In: ACADEMIA 4/2018, str. 39 – 53.

Vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky č. 244/2019 Z. z. o sústave študijných odborov Slovenskej republiky.

Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Mgr. František Blanár
CVTI SR, oddelenie vysokých škôl
frantisek.blanar@cvtisr.sk

Aplikácia Bolonského procesu v Slovenskej republike (3. časť)

Abstrakt

Príspevok nadväzuje na dva predchádzajúce články, ktoré opisali genézu Bolonského procesu do roku 2010 a jeho konsolidačnú fázu. Bolonský proces je rozsiahla a otvorená reforma vysokého školstva, ktorej cieľom je vytvoriť Európsky priestor vysokého školstva (European Higher Education Area, EHEA). Kľúčové ciele EHEA sú voľný pohyb študentov za štúdiom a akademických/vedeckých zamestnancov za prácou a automatické uznanie kvalifikácií a diplomov, čo má uľahčiť zamestnávanie absolventov v celej EHEA. Príspevok informuje o aplikácii reformy, ako aj nástrojoch a procesoch prijatých pre splnenie jej cieľov v slovenskom vysokoškolskom sektore. Vychádza zo štatistických prehľadov a analýz EHEA, mediálnych výstupov a dvoch samostatných dotazníkových prieskumov, ktoré realizovala Slovenská rektorská konferencia (SRK) v rokoch 2011 a 2019.

Kľúčové slová

Univerzity, Bolonský proces, Európsky priestor vysokého školstva, Slovenská republika.

Abstract

The paper follows two previous articles that described the genesis of the Bologna Process by 2010 and its consolidation phase. The Bologna Process is a wide-ranging and open reform of higher education aimed at creating European Higher Education Area (EHEA). The key objectives of EHEA are the free movement of students for study and academic / scientific staff for work and the automatic recognition of qualifications and diplomas to facilitate the employment of graduates throughout the EHEA. The current paper informs about the application of the reform as well as the tools and processes adopted to meet its goals in the Slovak

higher education sector. It is based on EHEA statistical overviews and analyses, media articles and two separate questionnaire surveys conducted by the Slovak Rector's Conference in 2011 and 2019.

Key words

Universities, Bologna process, European Higher Education Area, Slovak republic

V roku 1999 minister školstva SR Milan Ftáčnik (SDE) podpísal spolu s ďalšími partnermi z 28 štátov Bolonskú deklaráciu a SR sa stala jedným z prvých štátov procesu. Svojou aktivitou sa však zaradila medzi pasívnych prijímateľov reformy. Nedostatkom aplikácie procesu v slovenskom prostredí bola absencia oficiálnych prekladov deklarácií a komuniké (do dnešného dňa ich bolo desať) a nedostatočná komunikácia o jeho cieľoch, ich implementáciách a dopadoch.

Slovenská akademická obec v 90. rokoch 20. storočia pozorne sledovala dianie u západoeurópskych partnerov v záujme dosiahnutia eurokompatibility. Rektori dvoch najväčších slovenských univerzít v roku 1999 Ferdinand Devínsky (Univerzita Komenského v Bratislave) a Igor Hudoba (Slovenská technická univerzita v Bratislave) spoločne vyjadrili podporu Sorbonskej deklarácii (Naša univerzita, 1999a). Univerzita Komenského v Bratislave už v tom čase zavádzala medzinárodné procesy a nástroje, ako bol kreditový systém alebo inštitucionálne hodnotenie zahraničnými expertmi (1997 – 1998), ktoré mali za cieľ modernizáciu výučby a adresnejšie riadenie (Naša univerzita, 1999b a Naša univerzita, 1999c). Ďalšie slovenské univerzity, ktoré podstúpili inštitucionálne hodnotenie Asociáciou európskych univerzít (CRE), boli Žilinská univerzita v Žiline a Ekonomická univerzita v Bratislave (2002) (Naša univerzita, 1997). O zavedení kreditového systému Univerzita Komenského v Bratislave informovala už v roku 1996 (Naša univerzita, 1996). Na Ekonomickej univerzite bol ECTS zavádzaný v tom istom roku (www.euba.sk).

Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách, ktorého cieľom bolo zaviesť novú bolonskú architektúru, vychádzal z Koncepcie ďalšieho rozvoja vysokého školstva na Slovensku pre 21. storočie – Milénium. Koncepcia sa okrem iného hlásila aj k *Svetovej deklarácii UNESCO o vysokom školstve pre 21. storočie* z roku 1998. Zákon bol prijatý 21. februára a účinnosť nadobudol 1. apríla 2002, v niektorých ustanoveniach až 1. januára 2003. Zákon je doteraz platný a zatiaľ bol novelizovaný 40-krát.

Vysokoškolský zákon v roku 2002 podporil inštitucionálne riadenie a univerzitnú identitu, ktoré priamo nesúviseli s Bolonským procesom, ale v slovenskom prostredí boli zásadné. Ambície ministerstva školstva v tomto smere zrejme neboli naplnené, keď sa nakoniec rozhodlo pre kompromisné riešenie. Milan Ftáčnik (SDL) to komentoval slovami: „*Budeme vnímať pozorne stanoviská k zachovaniu právomocí akademických senátov a nemáme s tým problém, aby sme niektoré úpravy v tomto smere uskutočnili*“ (SME, 2001a). V procese prípravy sa k nemu vyjadrila Rada vysokých škôl (RVŠ) a prostredníctvom svojho predsedu Libora Vozára žiadala zachovať právnu subjektivitu fakúlt (SME, 2001b). SRK si zvolila iný postup a jej prezident Milan Dado žiadal ministra, aby boli zákon o vysokých školách, zákon o vede a technike, zákon o Agentúre na podporu vedy a techniky a zákon o Slovenskej akadémii vied vnímané ako jeden celok (SME, 2001a). Zákon v prijatej podobe nakoniec zrušil právnu subjektivitu fakúlt, ale bola ponechaná možnosť decentralizovaného riadenia univerzít na základe princípu „*explain and comply*“. Zásadná bola aj transformácia štátnych vysokých škôl na verejné, „denominácia“ štátneho majetku a zavedenie viaczdrojového financovania, čím bola posilnená inštitucionálna autonómia (Vozár, L., 2002). Vysoké školy získali späť rozhodovacie a kontrolné právomoci, o ktoré prišli v roku 1950. Zákon tiež uvoľnil udeľovanie štátneho súhlasu na pôsobenie súkromných vysokých škôl.

Vysokoškolský zákon v roku 2002 zaviedol niektoré nástroje a politiky Bolonského procesu, konkrétne trojstupňové štúdium, systém pre zhromažďovanie a prenos kreditov, dodatky k diplomu, niektoré aspekty procesov zabezpečovania kvality, či uznávanie dokladov o vzdelávaní vydaných zahraničnou vysokou školou. Navrhované ekonomicko-právne zmeny a skutočnosť, že boli prvým terčom kritiky, spôsobila, že diskusia sa zmenám zavádzajúcim bolonskú architektúru, ich rozsahu a najmä dopadu, skôr vyhla. V priebehu nasledujúcich rokov a prostredníctvom noviel a vykonávacích predpisov alebo ďalších právnych aktov boli upravené alebo doplnené aj ďalšie bolonské nástroje.

Trojstupňové vysokoškolské štúdium

V roku 2002 bol zavedený európsky model trojstupňového vysokoškolského štúdia – troj- až štvorročné bakalárske študijné programy, ročné až trojročné magisterské alebo inžinierske študijné programy a troj- až štvorročné doktorandské študijné programy pre denných a najviac päťročné programy pre externých študentov. Bakalárske programy však mohli vysoké školy realizovať už aj skôr nove-

lou vysokoškolského zákona z roku 1990, ale veľmi sa nevyužívali. Transformácia na nové študijné odbory bola stanovená do akademického roka 2004/2005. Právo konať štátne skúšky v starých študijných odboroch bakalárskeho stupňa zaniklo 31. 12. 2008, v magisterských programoch 31. 12. 2010 a v doktorandskom štúdiu 31. 12. 2009 vrátane dizertačných skúšok, obhajoby dizertačných prác a udeľovania vedecko-akademickej alebo umelecko-akademickej hodnosti. Habilitačné a inauguračné konania mohli podľa predchádzajúcich pravidiel prebiehať do 31. 12. 2004. V roku 2011 vysoké školy hodnotili zavedenie štruktúrovaného trojstupňového štúdia pozitívne. Očakávali od neho sprehľadnenie štruktúry študijných odborov a organizácie študijných programov, ako aj rozvoj domácej mobility medzi slovenskými vysokými školami (SRK, 2011).

Doktorandské vzdelávanie bolo hneď na začiatku na Slovensku transformované ako III. stupeň vysokoškolského štúdia a najväčšou zmenou bolo zavedenie kreditového systému, čo doposiaľ nerealizovali všetky štáty EHEA. V akademickom roku 2016/17 asi polovica štátov EHEA zaviedla kreditový systém v doktorandskom štúdiu a štvrtina len vo výučbovej časti. Naopak, v 11 vysokoškolských sektoroch neboli kredity do doktorandského štúdia zavedené vôbec (napr. vo Francúzsku, Nemecku, Rakúsku, či Španielsku), (European Commission/EACEA/Eurydice, 2018, s. 107 – 108).

Slovenské vysoké školy v prvej časti procesu kritizovali trojročnú dĺžku doktorandského štúdia ako príliš krátku na dosiahnutie kvalitných vedeckovýskumných výsledkov (SRK, 2011). Pozitívnu zmenou v doktorandskom štúdiu v EHEA je rozvoj doktorandských škôl (graduate schools). Tento spôsob výučby a spolupráce doktorandov sa však na Slovensku zatiaľ veľmi neujal. Doteraz boli založené len doktorandské školy na Pedagogickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici a na Slovenskej technickej univerzite v Bratislave, ktoré sa skôr zameriavajú na rozvíjanie generických zručností doktorandov. Absencia interdisciplinárnych doktorandských škôl pre viac univerzít je spôsobená legislatívnymi obmedzeniami, spôsobom financovania verejných vysokých škôl, ako aj doterajšími kritériami akreditácie a asi aj neochotou samotných fakúlt a vysokých škôl pristúpiť k tomuto kroku. Pozitívnu zmenu môže v tomto smere priniesť spolupráca v rámci konzorcií vysokých škôl, ale len za predpokladu odstránenia uvedených prekážok.

Kreditový systém a Dodatok k diplomu

Kreditový systém bol zavedený na hodnotenie študentovej záťaže pri absolvovaní jednotiek študijného programu. Štandardná dĺžka štúdia bola určená podľa akademických rokov, pričom rok mal 60 kreditov. Systém bol ďalej konkretizovaný v osobitnej vyhláske č. 614/2002 Z. z. Spôsob akým boli kredity zavádzané sa postupne vyvíjal. Pôvodne vychádzal z výpočtu kontaktných hodín medzi študentom a učiteľom a neskôr sa začal kombinovať s pracovnou záťažou študentov. K určovaniu hodnoty kreditov nemali vysoké školy rovnaký prístup (SRK, 2011). V súčasnosti je v EHEA pri priradovaní kreditov najbežnejšie využívaná kombinácia dosiahnutých výsledkov vzdelávania s asociovanou pracovnou záťažou študenta. Na Slovensku sa zatiaľ kredity pridelujú na základe pracovnej záťaže študentov a kontaktných hodín (European Commission/EACEA/Eurydice, 2018, s. 54). Zavedenie kreditového systému štúdia malo podľa vysokých škôl pozitívny dopad na kvalitu a zvyšovanie individuálnej zodpovednosti študenta za štúdium, ale aj na mobilitu (SRK, 2011).

Novinkou v slovenskom prostredí bolo zavedenie ďalšieho dokladu o absolvovaní štúdia v anglickom jazyku – Dodatku k diplomu, v ktorom sú zapísané podrobnosti o absolvovanom študijnom programe. Obsah dodatku stanovila vyhláska č. 614/2002 Z. z., ktorý bol neskôr revidovaný. Slabým miestom nástroja je zatiaľ jeho nedostatočné využívanie na trhu práce.

Zabezpečovanie kvality

Zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách upravil postavenie Akreditačnej komisie zriadenej už v roku 1990, ktorá mala posudzovať a hodnotiť kvalitu, výskumnú, vývojovú, umeleckú a ďalšiu tvorivú činnosť vysokých škôl. Okrem toho bola poverená vykonávaním komplexnej akreditácie, ktorá bola v podstate inštitucionálnou akreditáciou a jej ambíciou bola aj diverzifikácia vysokých škôl. Na Slovensku sa vyvíjali externé procesy, ktoré mali kontrolný charakter, ale obsahovali aj poradné prvky. Nedostatkom celého konceptu bola chýbajúca právna nezávislosť Akreditačnej komisie a ponechanie záverečného rozhodnutia o priznaní práv ministrovi. Podľa hodnotenia ENQA bola preto nezávislosť Akreditačnej komisie nedostatočná (ENQA, 2013). V roku 2013 boli novelou zavedené aj vnútorné systémy zabezpečovania kvality vysokoškolského vzdelávania. V roku 2018 bol prijatý zákon č. 269/2018 Z. z. o zabezpečovaní kvality vysokoškolského

vzdelávania, ktorý má zaviesť procesy a nástroje zabezpečovania kvality plne kompatibilné s ESG. V súčasnosti by tieto mali byť rozpracovávané novou Slovenskou akreditačnou agentúrou pre vysoké školstvo, ktorá nahradila Akreditačnú komisiu. Okrem iného bude tiež dôležité vypracovanie transparentných opisov výsledkov vzdelania podľa novej vyhlášky č. 244/2019 Z. z. o sústave študijných odborov a ich prepojenie na pracovnú záťaž študentov v rámci rôznorodých poslanií vysokých škôl (Leuvenské komuniké, 2009).

Na Slovensku mali vysoké školy aj ďalšie skúsenosti v oblasti kvality napr. so zavádzaním modelov ISO (Technická univerzita v Košiciach), ktoré boli primárne určené na hodnotenie riadenia a neskôr CAF (Trnavská univerzita v Trnave) pri implementácii systému manažérstva kvality v rámci vnútorného systému kvality. V rokoch 2003 až 2005 prebehol projekt SRK zameraný na inštitucionálne hodnotenie vysokých škôl metodikou EUA založenou na „*súlade so zámerom*“ (Čikešová, Mária, 2005). Hlavným iniciátorom projektu bol prezident SRK Juraj Sinay, ktorý chcel budovať národný systém inštitucionálneho hodnotenia vysokých škôl a podporiť kultúru kvality v slovenskom vysokoškolskom sektore. Projekt posúdil aj výskumnú kapacitu slovenských vysokých škôl. Výlučne zahraniční experti EUA predložili v roku 2008 Sektorovú správu a SRK v reakcii na ňu vypracovala Aplikčný dokument. Okrem toho boli v predchádzajúcich rokoch podporené zo štrukturálnych fondov ďalšie aktivity zamerané na zvyšovanie kultúry kvality vo vysokom školstve.

V roku 2004 začala svoje pôsobenie Akademická rankingová a ratingová agentúra (ARRA) z iniciatívy bývalých študentov a osobností z akademického prostredia, ako boli napr. Ján Pišút alebo Ferdinand Devínsky. ARRA zverejňovala na základe vlastnej metodiky rebríček fakúlt slovenských vysokých škôl, ktorého výsledky neboli vždy jednoznačne akceptované akademickou obcou. Ostatná jedenásta hodnotiacia správa bola vydaná v roku 2015.

Kvalifikačné rámce

Prijatie kvalifikačných rámcov na Slovensku dlho stagnovalo. Zatiaľ nám chýba národný kvalifikačný rámec Európskeho priestoru vysokého školstva (QF-EHEA), ktorý by opísal vysokoškolské kvalifikácie, informoval o úrovni dosiahnutého vzdelania, pracovnej záťaži a profile absolventov. QF-EHEA je spoločným referenčným rámcom kompatibilným so zastrešujúcim Európskym kvalifikačným rámcom pre celoživotné vzdelávanie (EQF LLL) z roku 2008. Na Slovensku bol

vypracovaný a prijatý Národný kvalifikačný rámec pre celoživotné vzdelávanie v roku 2012. O päť rokov neskôr bol prijatý Slovenský kvalifikačný rámec a Národná sústava kvalifikácií, ktoré boli prezentované ako základný nástroj celoživotného vzdelávania (SME, 2017). Na národnej úrovni mali vysokoškolské systémy členských krajín EÚ a EHEA prepojiť vysokoškolské vzdelávanie na oba rámce – bolonský a európsky. Ako náročná sa ukázala formulácia výsledkov vzdelávania a ich spájanie s kreditmi a pracovnou záťažou, resp. skôr jej absencia. Vysoké školy môžu pri ich formulácii nových opisov študijných programov využívať ECTS príručku pre program Erasmus+, ktorá poskytuje návod na formuláciu výsledkov vzdelávania v súlade s Dublinskými deskriptormi. Na tvorbe výsledkov by sa okrem akademikov mali podieľať aj študenti a zamestnávateľia.

Zamestnateľnosť

Jedným z najväčších problémov štrukturálnej reformy a nielen na Slovensku je nízky počet absolventov – bakalárov, ktorí by odchádzali na pracovný trh a vysoký počet, ktorí okamžite pokračujú v štúdiu. Táto skutočnosť je často predmetom kritiky napr. Ministerstvom financií SR (MF SR a MŠVVaŠ SR, 2017). Bolonský proces vyžaduje, aby všetky bakalárske programy poskytovali prístup k magisterským programom, zatiaľ čo magisterské programy majú poskytovať prístup aspoň k jednému doktorandskému programu. To však neznamená, že by väčšina bakalárov mala pokračovať v magisterskom štúdiu. Cieľom reformy bolo práve umožniť vyštudovať väčšiemu počtu študentov za kratšie obdobie, a teda efektívnejšie využívať verejné zdroje. Slovensko spolu s ďalšími siedmimi štátmi patrilo v roku 2016/17 do skupiny, v ktorých bol podiel študentov pokračujúcich v štúdiu na druhom stupni medzi 75 až 100 % (European Commission/EACEA/Eurydice, 2018, s. 99-100). Je to tiež dôkaz, že bakalárske vzdelávanie zatiaľ nebolo u nás akceptované trhom práce, čo je dlhodobý problém (Krčmárik, Radovan, 2011; Horáková, Jarmila, 2014). Na túto skutočnosť upozornili vysoké školy už v roku 2011, keď sa kriticky vyjadrili najmä k chýbajúcemu priestoru pre uplatnenie bakalárov v štátnej a verejnej správe. Ako negatívny príklad „umelej“ aplikácie poukázali na situáciu v učiteľských študijných programoch (SRK, 2011).

Zamestnateľnosť absolventov je ďalšia oblasť, za ktorú sú vysoké školy kritizované. Ide však o problematiku, ktorá je v centre záujmu Európskej únie a jej stratégie rastu a pracovných miest (Supporting growth and jobs – An agenda for the modernisation of Europe's higher education systems, COM(2011) 567 final, 20. 9. 2011). Nezamestnanosť mladých ľudí sa v rámci EHEA štatisticky zisťuje

v populácii 20-34 ročných. V SR v roku 2016 bolo 39 % nezamestnaných mladých ľudí s nižším vzdelaním (priemer EHEA bol 20 %), 11,6 % mladých so stredoškolským vzdelaním (priemer EHEA bol na úrovni 10,6 %), nezamestnanosť bakalárov bola na úrovni 11,3 % (priemer EHEA bol 7,1 %) a nezamestnanosť magistrov 8,2 % (priemer EHEA 5,6 %) (European Commission/EACEA/Eurydice, 2018, s. 216 – 217). Nezamestnanosť absolventov vysokých škôl spôsobuje aj situácia na pracovnom trhu, veľký regionálny rozptyl a ďalšie faktory a nielen, akú vysokú školu študovali. Ministerstvo školstva sa však v predchádzajúcich rokoch rozhodlo odpovedať na túto kritiku implementáciou finančných nástrojov do metodiky rozpisu dotácie zo štátneho rozpočtu na verejné vysoké školy, ktorá zohľadňuje nezamestnaných absolventov ako jedno z kritérií pridelovania prostriedkov z verejných zdrojov. V súlade s Jerevanským komuniké sa začali zverejňovať informácie o možnostiach uplatnenia absolventov na trhu práce (Jerevanské komuniké, 2015), čo sa realizuje cez portál vysokých škôl a portál o uplatnení absolventov stredných a vysokých škôl. Zároveň sa má stať uplatňovanie absolventov súčasťou kritérií externého hodnotenia vysokých škôl podľa ESG. Vysoké školy v 2011 navrhovali, aby sa skôr ako uplatnenie absolventov v praxi štát zaujímal o spokojnosť zamestnávateľov s absolventmi (SRK, 2011).

Problémom okrem nezamestnanosti mladých ľudí je aj rast nesúlady dosiahnutého vzdelania a pracovnej pozície. Štatistiky EHEA potvrdzujú, že skoro pätina vysokoškolsky vzdelaných ľudí pracovala na pozíciách, ktoré si nevyžadovali vysokoškolské vzdelanie (European Commission/EACEA/Eurydice, 2018, s. 225 – 229). Situáciu na Slovensku by mohlo pomôcť využívanie prognóz trhu práce a zručností, ktoré podľa analýzy na Slovensku sú vykonané na národnej úrovni (European Commission/EACEA/Eurydice, 2018, s. 231 – 232).

Internacionalizácia

Bolonský proces vníma internacionalizáciu ako jeden z cieľov, ktorý sa vinie celou reformou a zároveň nástroj formujúci EHEA. Mobilita má akademický a kultúrny význam, od roku 2005 sa začala spájať aj so zamestnateľnosťou absolventov. Mobilita v EHEA však nemôže byť skúmaná mimo globálnych trendov, pretože Európa je súčasťou svetového akademického prostredia. Štatistiky potvrdzujú, že hlavný prúd akademickej mobility smeruje z východu na západ (EACEA P9 Eurydice, 2012, s. 164). Mobilita bola jediným kvantitatívnym cieľom Bolonského procesu v konsolidačnej fáze do roku 2020, keď sa ministri dohodli vyslať

20 percent všetkých študentov na akademické mobility (štúdium, stáž). Okrem toho má byť mobilita súčasťou štúdia na všetkých troch stupňoch a pomer medzi odchádzajúcimi a prichádzajúcimi má byť v rovnováhe. Dôležitosť cieľa ilustruje aj zistenie OECD o význame medzinárodnej výskumnej spolupráce vrátane európskej, ktorá sa medzi rokmi 1996 až 2013 takmer zdvojnásobila a dosiahla skoro 20 % všetkých vedeckých publikácií. Bolo preukázané, že vedci, ktorí absolvovali medzinárodnú mobilitu, boli úspešnejší vo svojej publikačnej činnosti (OECD, 2016). Preto je v záujme SR zvyšovať mobilitu, osobitne aj na doktorandskej a postdoktorandskej úrovni a medzinárodnú spoluprácu vysokých škôl. Už v 2011 slovenské vysoké školy konštatovali mimoriadny prínos Bolonského procesu pre rozvoj mobilit študentov, pedagógov a výskumníkov (SRK, 2011) a potvrdili to aj v roku 2019 (SRK, 2019).

Ako však ukazuje aplikačná prax, cieľ 20 % mobility je v našich podmienkach zatiaľ nereálny. Závažná je situácia v dlhodobej mobilite („degree mobility“), teda v prípade celého štúdia v zahraničí. V roku 2014/15 prišlo na Slovensko študovať 5,5 % (10 174) študentov z EHEA štátov a 0,4 % (702) študentov z tretích krajín. V rovnakom roku zo Slovenska odišlo 30 866 študentov (11,9 %) do niektorého štátu EHEA a mimo EHEA ďalších 645 študentov. Po Andorre, Luxembursku a Cypre odchádza zo Slovenska štvrtý najvyšší počet študentov na dlhodobú mobilitu do EHEA štátov (European Commission/EACEA/Eurydice, 2018, s. 254 – 256). Slovensku sa nedarí dosiahnuť nielen 20 % mobilitu, ale ani rovnováhu medzi odchádzajúcimi a prichádzajúcimi študentmi. Slovenský vysokoškolský sektor patrí medzi tzv. obmedzené systémy s vyššími počtami odchádzajúcich ako prichádzajúcich študentov na krátkodobé alebo dlhodobé štúdium. Pre zlepšenie situácie je potrebné rozvíjať internacionalizáciu vysokoškolského prostredia zo strany ministerstva a jednotlivých vysokých škôl. Ideálne by bolo, ak by sa o to usilovali všetky vysoké školy na Slovensku. Tak by mali príležitosť získať medzinárodnú skúsenosť všetci vysokoškoláci a to buď fyzickou mobilitou, alebo priamo na alma mater v kontakte so zahraničnými študentmi a vyučujúcimi, či virtuálnu vďaka digitálnym technológiám. Ideálne by bolo, ak by sa domáci študenti rozhodli pre štúdium na Slovensku a časť z nich mohla absolvovať krátkodobú mobilitu. Teda, ak by sa Slovensko usilovalo preorientovať ich záujem o dlhodobú mobilitu na krátkodobú. Nábor zahraničných študentov by mal byť až druhou možnosťou, ktorej sa však netreba brániť a ani obávať. Našou výhodou je, že zahraniční študenti môžu po absolvovaní slovenských vysokých škôl ostať pracovať a žiť na Slovensku. Práve záujem o vysokoškolsky vzdelaných zahraničných prisťahovalcov, ktorí už ovládajú jazyk a sú čiastočne zžití so slovenským pro-

stredím, by mal pozitívny dopad na slovenské hospodárstvo. Preto je potrebné posilniť propagáciu slovenských vysokých škôl doma medzi slovenskými stredoškólakmi a v zahraničí. V prípade, že chceme mať atraktívne vysoké školy, štát musí vyčleniť finančné prostriedky na tvorbu študijných programov vo svetových jazykoch, predovšetkým v anglickom jazyku a ponúkať ich aj domácim študentom bez poplatku. Ďalej sa musia viac budovať spoločné študijné programy a podporovať služby pre študentov, vrátane účastníkov zahraničných mobilit. Netreba zabúdať ani na budovanie a rekonštrukciu vysokoškolskej infraštruktúry. Ďalej je nevyhnutné zjednodušiť administratívne procesy v súvislosti s príchodom a pobytom zahraničných študentov a akademikov z tzv. tretích krajín, ktorí prichádzajú nielen na základe vládnych štipendijných programov. Na vysokých školách je potrebné vyriešiť praktické problémy ako uznávanie kreditov napr. s European Area of Recognition Manual. V roku 2015/16 len 52 % našich študentov potvrdilo, že im boli uznané všetky kredity (European Commission/EACEA/Eurydice, 2018, s. 266). Taktiež je potrebné zvýšiť finančný príspevok na podporu mobility pre študentov, napríklad cielene z príspevku ministerstva alebo vysokých škôl a pre sociálne znevýhodnených študentov.

Osobitným problémom je mobilita zamestnancov, ktorá je zatiaľ skôr všeobecnou deklaráciou. Celkovo je podiel zamestnancov na mobilite nízky. Najčastejšími prekážkami sú nedostatočné jazykové znalosti, sociálne zabezpečenie, dvojité zdaňovanie, imigračné obmedzenia a problémy so získaním víz a osobná situácia. Netreba zabudnúť na nedostatok motivácie, predurčený kariérny postup, ale aj priveľkú pracovnú záťaž, nedostatok financií a informácií (EACEA P9 Eurydice, 2012, s. 171 – 172).

Osobitnú pozornosť je potrebné venovať spoločným študijným programom. V roku 2011 vysoké školy konštatovali, že pre nedokonalú legislatívu a rigidné podmienky akreditácie študijných programov sa počet spoločných študijných programov „rozbieha na Slovensku veľmi pomaly“ (SRK, 2011). Skôr nejednoznačné sú tiež dáta poslednej EHEA analýzy z roku 2018, podľa ktorých 26-50 % slovenských vysokých škôl participovalo na spoločných študijných programoch v roku 2016/17, ale menej ako 10 % týchto škôl aj udeľovalo spoločné hodnosti (European Commission/EACEA/Eurydice, 2018, s. 246 – 247). Zdá sa teda, že najväčší problém je spôsob, ako udeliť spoločný diplom.

Význam spoločných programov bude v nasledujúcom období ešte viac rásť vďaka iniciatíve Európskej univerzity v rámci budovania Európskeho vzdelávacieho priestoru, ktorý je osobitnou aktivitou Európskej komisie. Ide o nástroj, ktorý prepája

EHEA a únieové iniciatívy. Preto je potrebné na Slovensku zintenzívniť tvorbu spoločných programov, čo zase podmieňuje zavedenie ESG do národnej praxe a členstvo národnej agentúry v ENQA a EQAR. Je potrebné zabezpečiť bezproblémové uznávanie kreditov získaných v rámci mobility, funkčné ECTS, kvalifikačné rámce a výsledky vzdelávania. Postupovať v tejto oblasti bude potrebné podľa *Európskeho prístupu k zabezpečovaniu kvality spoločných programov (European Approach for Quality Assurance of Joint Programmes)* z roku 2015, ktorý by sa mal uplatňovať na všetky spoločné programy podliehajúce povinnej akreditácii na vnútroštátnej úrovni.

Ďalšie aspekty

Bolonský proces sa venuje aj ďalším cieľom, pre ktoré boli sformulované a prijaté nástroje a procesy. Pre obmedzenie rozsahu príspevku však nebudú ďalej analyzované. Patria sem napríklad postavenie študentov a ďalšie aspekty ako rodová rovnosť, sociálna situácia a s ňou spojený systém finančnej podpory. Veľkým súborom je celoživotné vzdelávanie, ale aj informálne a nefomálne vzdelávanie, uznávanie predchádzajúceho vzdelania. Vzdelávanie orientované na študenta je tiež veľkou témou, ktorá zasahuje do zabezpečovania kvality, postavenia študentov, týka sa ich zamestateľnosti a podobne.

Výhody Bolonského procesu podľa vysokých škôl

Podľa slovenských vysokých škôl najväčšou výhodou Bolonského procesu je rozvoj akademickej mobility za účelom štúdia a stáží pre študentov, pedagógov a zamestnancov. Druhou oceňovanou výhodou účasti v procese je pre nich (zjednodušenie) uznávanie vzdelávania alebo jeho častí či dokladov o vzdelávaní a kvalifikácií a ich rovnocennosť.

Na Slovensku je tiež pozitívne vnímané zavedenie kreditového systému ECTS, podpora a rozvoj spolupráce vysokých škôl v EHEA, ktorá sa netýka len mobility. V menšej miere vysoké školy ocenili ako výhody ešte vypracovanie a prijatie spoločných štandardov a usmernení na zabezpečovanie kvality v EHEA (ESG), čo možno súvisí so skutočnosťou, že tieto neboli ešte plne implementované do slovenského vysokoškolského systému. V rovnakej miere sú za výhody považované lepšie uplatnenie absolventov na trhu práce v EÚ a tvorba spoločných študijných programov so zahraničnými vysokými školami (SRK, 2019).

Nevýhody Bolonského procesu podľa vysokých škôl

Najčastejšie spomínanou nevýhodou je podľa vysokých škôl nepremyslené („umelé“) zavedenie trojstupňového štúdia. Absolventi bakalárskych študijných programov nemajú, podľa účastníkov prieskumu, kvalifikačné predpoklady pre budúce povolanie, keďže na väčšinu pracovných pozícií v odbore sa vyžaduje dosiahnuté minimálne vzdelanie druhého stupňa. Zamestnávateľia, ale aj verejný a štátny sektor nereflektovali na zavedenie trojstupňového vysokoškolského vzdelávania a stále považujú za absolventov vysokoškolského vzdelania len absolventov druhého stupňa, resp. spojeného prvého a druhého, resp. doktorského. Zbytočne vysoké percento študentov preto musí pokračovať na druhom stupni a pre mnohé pozície sú prekvalifikovaní. Preto je akceptácia bakalárskeho vzdelania pri uplatňovaní sa v praxi na Slovensku nízka (SRK, 2019). Ide pritom o problém, ktorí na Slovensku pretrváva už roky (SRK, 2011). Podľa vysokých škôl samotných je potrebné spätne vyhodnotiť niektoré procesy implementácie Bolonského procesu na národnej úrovni a zvážiť, či ich zavedenie v domácom kontexte bolo vhodne aplikované. Rozdelenie vzdelávania na prvý a druhý stupeň nebolo vhodné pre všetky typy študijných programov (SRK, 2019).

Záver

Aplikácia cieľov Bolonského procesu a nástrojov sformulovaných pre ich dosiahnutie je v SR legislatívne zavádzaná od roku 2002. Aj v dôsledku toho sa zmenil slovenský vysokoškolský sektor a prispôsobuje sa európskemu modelu univerzity založenom na princípoch efektívnosti a kvality. Boli zavedené štrukturálne a kurikulárne zmeny, podporená akademická mobilita a medzinárodná spolupráca, uľahčilo sa uznávanie diplomov.

Na Slovensku však neboli implementované všetky nástroje a procesy, a preto je v niektorých oblastiach menej transparentná situácia, napr. pri využívaní kvalifikačných rámcov a vzdelávacích výstupov. Zavedené zmeny tiež priniesli so sebou umelú aplikáciu trojstupňového štúdia a neprehľadnú sústavu študijných programov, ktorej revízia už začala. Vzrástla byrokracia, napr. pri akreditáciách, ale s otáznym prínosom, čo by mohlo byť revidované s novými procesmi zabezpečovania kvality. Negatívne aspekty ako nezamestnanosť absolventov, zvyšujúci sa nesúlady dosiahnutého vzdelania a pracovnej pozície núti zamyslieť sa nad revíziou niektorých nástrojov s ohľadom na národnú situáciu a dlhodobé požiadavky slovenskej spoločnosti, či prognózy trhu práce, aby tak reforma mala pridanú

hodnotu pre študentov, absolventov a pre spoločnosť. Úplná implementácia Bolonského procesu v slovenských podmienkach nebola zatiaľ dosiahnutá, ale stav je možné hodnotiť ako pokročilý. Dôležitosť zapojenia sa do EHEA je nespochybniteľná. Väčšina vysokých škôl na Slovensku si myslí, že Bolonský proces by mal pokračovať aj po roku 2020. Vysoké školy negatívne vnímajú chýbajúce finančné krytie na implementáciu schválených cieľov, nástrojov a procesov. Domnievajú sa, že pri prijímaní cieľov a záväzkov Bolonského procesu je potrebné myslieť na ich finančné krytie na európskej, národnej a inštitucionálnej úrovni a vyžadovať ich plnenie.

Literatúra

ČIKEŠOVÁ, Mária. Inštitucionálne hodnotenie vysokých škôl SR – projekt E>A. In: FILKORNOVÁ, Denisa (zost.). *Realizácia bolonského procesu na vysokých školách*. Zborník z konferencie Socrates/Erasmus. Nitra, 3. máj 2005. Bratislava: MANITA, 2005, s. 29 – 36. ISBN 80-969353-0-5. (Citované ako Čikešová, Mária, 2005).

European Commission/EACEA/Eurydice. *The European Higher Education Area in 2018: Bologna Process. Implementation report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2018. ISBN 978-92-9492-739-2. (Citované ako European Commission/EACEA/Eurydice, 2018).

HORÁKOVÁ, Jarmila. Väčšine študentov sa bakalársky titul máli. In: *SME* [online]. Bratislava, 2014, 18. feb. 2014 [cit. 2019-09-09]. ISSN 1335-4418 (online). Dostupné na <https://vysokeskoly.sme.sk/c/7099615/vacsine-studentov-sa-bakalarsky-titul-mali.html>. (Citované ako Horáková, Jarmila, 2014).

KRČMÁRIK, Radovan. Bakalársky titul sa na Slovensku neujal. In: *Pravda* [online]. Bratislava, 2011, 21. 07. 2011 [cit. 2019-05-09]. ISSN 1336-197X (online). Dostupné na <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/171198-bakalarsky-titul-sa-na-slovensku-neujal/>. (Citované ako Krčmárik, Radovan, 2011).

Ministerstvo financií SR a Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR. *Revízia výdavkov na vzdelávanie (2017)* [online]. Bratislava [cit. 2020-21.03]. Dostupné na <https://www.minedu.sk/21395-sk/revizia-vydavkov-na-vzdelavanie-2017/>. (Citované ako MF SR a MŠVVaŠ SR, 2017).

O súčasnej situácii a perspektívach pedagogickej činnosti na Univerzite Komenského v Bratislave hovoríme s 1. prorektorom Univerzity Komenského v Bratislave prof. RNDr. Pavlom Hrnčiarom, DrSc. (1996). In: *Naša univerzita. Spravodaj Univerzity Komenského*. Bratislava: UKomenského v Bratislave, 1996, r. XLIII, október 1996, č. 2, s. 2. (Citované ako Naša univerzita, 1996).

Prvé pracovné rokovanie vedení dvoch najväčších univerzít SR. In: *Naša univerzita. Spravodaj Univerzity Komenského*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1999, r. XLV, apríl 1999, č. 8, s. 2. (Citované ako Naša univerzita, 1999a).

Quarterly Brief N° 3 2016. What it means for higher education. OECD Science, Technology and Industry Scoreboard 2015 – Connecting to knowledge. ©OECD, 2016, Vol. 2, September 2016. (Citované ako OECD, 2016).

SITA. Ministerstvo školstva prijalo Slovenský kvalifikačný rámec a Národnú sústavu kvalifikácií. In *SME* [online]. Bratislava, a. s., 2017, 4. dec. 2017 [cit. 2019-01-11]. ISSN 1335-4418. Dostupné na <https://domov.sme.sk/c/20710911/ministerstvo-prijalo-slovensky-kvalifikacny-ramec-a-narodnu-sustavu-kvalifikacii.html#ixzz643MqSILk>. (Citované ako SME, 2017).

Slovenská rektorská konferencia. *Stanovisko slovenských vysokých škôl k implementácii bolonského procesu*, 6. 4. 2011. (Citované ako SRK, 2011).

Slovenská rektorská konferencia. *Prieskum Bolonský proces po roku 2020*, 2019. (Citované ako SRK, 2019).

Report of the Panel appointed to undertake a review of the Accreditation Commission of the Slovak Republic (ACSR) for the purposes of the granting of full membership of the European Association for Quality Assurance in Higher Education (ENQA), 14/01/2013 [cit. 2018-17-04]. Dostupné na <http://www.akredkom.sk/index.pl?tmpl=externe>. (Citované ako ENQA, 2013).

TASR. Ftáčnik: Zákon o vysokých školách je opraviteľný. In: *SME* [online]. Bratislava, 1. marca 2001 [cit. 2020-21-03]. ISSN 1335-4418 (online). Dostupné na <https://domov.sme.sk/c/14376/ftacnik-zakon-o-vysokych-skolach-je-opravitelny.html>. (Citované ako SME, 2001a).

TASR. Rada vysokých škôl žiada zmeny v návrhu vysokoškolského zákona. In: *SME* [online]. Bratislava, 13. mar 2001 [cit. 2020-21-03]. ISSN 1335-4418 (online). Dostupné na: <https://domov.sme.sk/c/19190/rada-vysokych-skol-ziada-zmeny-v-navrhu-vysokoskolskeho-zakona.html>. (Citované ako SME, 2001b).

The Bologna Process 2020 – The European Higher Education Area in the new Decade. Communiqué of the Conference of European Ministers Responsible for Higher Education, Leuven and Louvain-la-Neuve, 28-29 April 2009. Leuven/Louvain-la-Neuve, 2009. (Citované ako Leuvenské komuniké, 2009).

EACEA P9 Eurydice. The European Higher Education Area in 2012: Bologna Process. Implementation report. Brussels: Education, Audiovisual and Culture Executive Agency. ISBN 978-92-9201-256-4. (Citované ako EACEA P9 Eurydice, 2012).

Univerzita Komenského má všetky kľúčové výhody potrebné k zaradeniu sa medzi najlepšie európske univerzity. Z inštitucionálneho hodnotenia Univerzity Komenského Asociáciou európskych univerzít (CRE). In: *Naša univerzita. Spravodaj Univerzity Komenského*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1999, r. XLV, január 1999, mimoriadne číslo, s. 4 – 7. Ďalej citované ako Naša univerzita (1999b).

Univerzita Komenského očami amerického experta. Z hodnotiacej správy prof. L. Baritza. In: *Naša univerzita. Spravodaj Univerzity Komenského*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1999, r. XLV, január 1999, mimoriadne číslo, s. 8 – 12. Ďalej citované ako Naša univerzita (1999c).

Univerzita Komenského prvá na Slovensku, ktorá sa podrobila medzinárodnej evalvácii EUA. In: *Naša univerzita. Spravodaj Univerzity Komenského*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 1997, r. XLIV, december 1997, č. 4, s. 2. Citované ako Naša univerzita, 1997.

VOZÁR, Libor. Finále zákona o vysokých školách. In: SME [online]. Bratislava, 19. feb. 2002 [cit. 2020-21-03]. ISSN 1335-4418 (online). Dostupné na <https://komentare.sme.sk/c/243843/finale-zakona-o-vysokych-skolach.html>. Ďalej citované ako VOZÁR, Libor (2002).

Yerevan Communiqué. Jerevan, 2015. Ďalej citované ako Jerevanské komuniké (2015).

Mgr. Mária Čikešová
Slovenská rektorská konferencia
srk@srk.sk

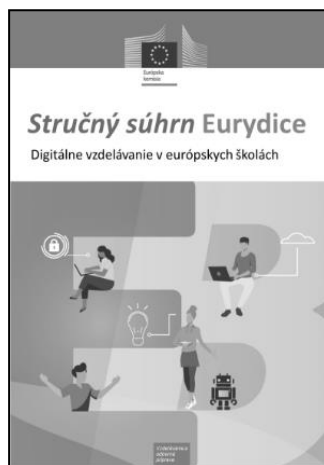
Digitálne vzdelávanie v európskych školách

Začiatkom tohto roka zverejnila európska sieť pre vzdelávanie Eurydice preklad zaujímavej štúdie *Digitálne vzdelávanie v európskych školách* (dostupné na webovom sídle www.saaic.sk/_main.php?prog=Eurydice&str=eurydice_publicacie.html). Štúdiu vydala Výkonná agentúra pre vzdelávanie, audiovizíu a kultúru EÚ v anglickom jazyku v roku 2019 (<http://ec.europa.eu/eurydice>).

Táto štúdia sa zaoberá digitálnym vzdelávaním v európskych základných a všeobecných (nižších a vyšších) stredných školách v školskom roku 2018/19 vo všetkých 28 členských štátoch EÚ, ako aj v Albánsku, Bosne a Hercegovine, Švajčiarsku, na Islande, v Lichtenštajnsku, Čiernej Hore, Severnom Macedónsku, Nórsku, Srbsku a Turecku, čo pokrýva celkom 43 vzdelávacích systémov.

Štúdia vysvetľuje, prečo je digitálne vzdelávanie dôležité, čo sa pod týmto pojmom myslí a ako spadá do kontextu európskej politiky. Sumarizuje zistenia prieskumu a prezentuje hlavné politiky a nariadenia ústredných orgánov školstva v Európe. Štúdia je rozdelená do štyroch kapitol:

1. Vzdelávacie programy a výsledky vzdelávania v súvislosti s digitálnymi kompetenciami;
2. Rozvoj špecifických digitálnych kompetencií pre učiteľov;
3. Hodnotenie digitálnych kompetencií žiakov a využívanie digitálnych technológií na hodnotenie;
4. Stratégie a politiky ústrednej úrovne v oblasti digitálneho vzdelávania na školskej úrovni.

Digitálne technológie spôsobili v našej spoločnosti revolúciu a mladí ľudia dnes vyrastajú a žijú vo svete, kde sú všade. Ovplyvňujú všetky aspekty života, od zdravia po obchod, od sociálnych interakcií až po spôsob, akým ľudia pracujú. Výnimkou preto nie sú ani vzdelávacie systémy. Nielen preto, že technológie môžu mať vplyv na spôsob poskytovania vzdelávania, ale aj preto, že vzdelávanie zohráva úlohu pri príprave mladých ľudí na svet založený na technológiách. Navyše, ako ukazuje štúdia, dospievanie v digitálnom veku neznamena, že „digitálni nadšenci“ sú vo svojej podstate kompetentní a sebaistí vo využívaní digitálnych technológií. Žiaci i študenti stále potrebujú podporu pri získavaní správnych zručností, aj keď prieskumy naznačujú, že používanie technológie sa vo veľkej miere obmedzuje na mimoškolské voľnočasové aktivity, zatiaľ čo zapojenie na vzdelávacie účely v školách zaostáva.

Preto európske a národné politiky už dlho presadzujú prioritnú potrebu, aby všetci občania pochopili, že digitálna spôsobilosť je kľúčová kompetencia, ktorá sa musí ďalej rozvíjať počas celého života. Od zverejnenia prvého európskeho odporúčania v tejto otázke v roku 2006 patrí k hlavným kompetenciám pre celoživotné vzdelávanie. V ostatnej aktualizácii tohto odporúčania (máj 2018) je digitálna kompetencia definovaná ako sebedomé, kritické a zodpovedné využívanie digitálnych technológií a ich zapojenie do vzdelávania, práce a účasť v spoločnosti.

Výzvy a potenciálne prínosy digitálneho vzdelávania v škole sú rôzne. Z hľadiska trhu práce znamená, že čoraz viac pracovných miest požaduje vysokú úroveň odbornosti pri používaní technológií a mnoho nových pracovných miest vyžaduje špecializované digitálne zručnosti. Inkluzívnosť je zo sociálneho hľadiska výzvou: digitálna priepasť medzi tými, ktorí nemajú žiadne alebo len základné digitálne zručnosti a tými, ktorí majú zručnosti na vysokej úrovni, by mohla prehĺbiť existujúce rozdiely v spoločnosti a ďalej marginalizovať niektoré časti obyvateľstva.

Zo vzdelávacieho hľadiska je výzvou nielen zabezpečiť, aby si mladí ľudia osvojovali potrebné digitálne zručnosti, ale tiež využívať tie výhody, ktoré môžu technológie priniesť do procesu vyučovania a učenia sa. To znamená zabezpečiť, aby mohli mladí ľudia využívať digitálne technológie efektívne a predovšetkým bezpečne. Riziká, ktoré ohrozujú osobný prospech žiakov, napríklad prostredníctvom kyberšikanovania a závislosti od internetu, ako aj strata súkromia, je už istý čas záujmom tvorcov politik a výsledkom je, že bezpečnosť sa stala ústrednou otázkou politik o digitálnom vzdelávaní (Európska komisia, 2017a).

Táto štúdia používa výraz „digitálne vzdelávanie“ na zdôraznenie dvoch rôznych, ale vzájomne sa dopĺňajúcich hľadísk: na jednej strane rozvoj digitálnych kompetencií relevantných pre žiakov a učiteľov a na druhej strane pedagogické využívanie digitálnych technológií na podporu, skvalitnenie a transformáciu vzdelávania a výučby.

Analyzované informácie sa zaoberajú oboma aspektmi spojenými s rozmermi digitálneho vzdelávania: prvý analyzuje usmernenia a predpisy o vzdelávacích programoch a postupoch hodnotenia, zatiaľ čo druhý skúma rámce kompetencií učiteľov, nariadenia o počiatočnej príprave učiteľov a dostupné usmernenia na centrálnej úrovni o národných testovacích postupoch.

Hlavné zdroje informácií a analýzy použité v štúdiu vždy súvisia s nariadeniami/právnymi predpismi a úradnými usmerneniami vydanými ústrednými orgánmi školstva. Politiky a postupy na miestnej a školskej úrovni nespádajú do pôsobnosti tejto štúdie. Prílohy poskytujú ďalšie podklady štátov a slovník obsahuje použité definície odborných výrazov.

Gabriela Aichová
CVTI SR

POKYNY PRE AUTOROV

ACADEMIA uvíta príspevky o ľubovoľnej oblasti vysokoškolského života, ktoré môžu zaujať značnú časť akademickej obce.

Vzhľadom na zvýšený záujem o časopis ACADEMIA zo strany študentov, ako aj širšej odbornej verejnosti, sme sa od roku 2013 rozhodli pre možnosť zverejňovať náš časopis aj v elektronickej (pdf) verzii na webových stránkach centra (www.cvtisr.sk), čím chceme zvýšiť jeho dostupnosť pre ďalších záujemcov. **Autor zaslaním príspevku udeľuje súhlas na zaradenie jeho príspevku do časopisu, vyhotovenie jeho rozmnoženín a jeho verejné rozširovanie v papierovej aj elektronickej forme.**

Pri posielaní príspevkov prosíme dodržať nasledujúce pokyny:

- príspevky posielajte vo formáte .doc, .docx alebo .rtf bez zalamovania riadkov a strán. V prípade programu MS Word používajte implicitnú šablónu „normal“. Vybraný text môžete podľa potreby zvýrazniť (podčiarknuť, použiť kurzívu, tučné písmo). **Nepoužívajte** automatické formátovanie, špeciálne fonty, vlastné šablóny a pod.; grafickú úpravu jednotnú pre všetky príspevky urobí redakcia;
- tabuľky a schémy môžete zaradiť priamo do textu; grafy pošlite v samostatnom súbore vo formáte xls/.xlsx (do textu príspevku, na miesto, kde sa má vložiť graf, vložte odkaz);
- citované pramene treba uvádzať v zátvorke s uvedením priezviska autora/autorov a roku vydania knihy alebo článku;
- v odkazoch na literatúru uvádzajte pramene v abecednom poradí. Uveďte iba tie, na ktoré sa odvolávate v texte;
- k rukopisu pripojte abstrakt a kľúčové slová v slovenskom aj v anglickom jazyku;
- na konci príspevku uveďte svoje meno, adresu pracoviska a e-mailovú adresu;
- celkový rozsah príspevku by nemal prekročiť 20 000 znakov (s medzerami).

Príspevky posielajte na e-mailovú adresu: frantisek.blanar@cvtisr.sk.

Na otázky vám odpovieme a námety, pripomienky, návrhy a podobne prijímame na telefónom